

A Magyar Honvédség átalakítása a parlamenti viták tükrében
(a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság jegyzőkönyvei alapján)

Jelige: XRT457

Lezárás dátuma: 2024.04.29

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés.....	1
II.	A Magyar Honvédség átalakulása 2014-től napjainkig	6
	II.1 Előzmények és a HADIK-terv	6
	II.2 Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program.....	9
	II.3 A program költségvetése.....	10
	II.4 Szerkezeti és személyi változások	12
	II.5 Technikai beszerzések.....	14
	II.6 Életpályamodell	16
	II.7 Tartalékos rendszer	18
	II.8 Védelmi ipar	20
III.	Kutatási eredmények	22
	III.1 A haderőfejlesztés megítélése.....	22
	III.2 Forráshiány és forrásfelhasználás.....	24
	III.3 Létszáshiány.....	27
	III.4 Beszerzések	30
	III.5 Az átláthatóság és együttműködés hiánya	33
IV.	Összegzés	36

I. Bevezetés

Az elmúlt évtized eseményei miatt mindennapjaink részévé váltak bizonyos biztonság- és védelempolitikai kifejezések. A Krím 2014-es Oroszország általi annektálása, a rákövetkező évben kezdődő migrációs válság, majd a COVID-19 okozta veszélyhelyzet hatására egyre csak nőtt a téma relevanciája, az Orosz Föderáció 2022. február 24-i Ukrajna elleni offenzívája óta pedig biztonságunk vált az elsősorú kérdéssé. Egy 2023-as elemzésben bemutatott, régióink lakosai körében végzett közvélemény-kutatás eredménye szerint, a válaszadók mintegy 20-30%-a tudta csak helyesen megbecsülni, hogy hazájuk mekkora részét költi a GDP-nek védelmi kiadásokra.¹ Az elemzők ráadásul külön felhívják a figyelmet arra, hogy hazánkban kimagaslóan nagy volt azok aránya, akik egyáltalán nem kívántak nyilatkozni ebben a kérdésben.² A témában való tájékozottság tehát annak ellenére sem kielégítő, hogy a média, ellenzéki és kormánypárti politikusaink is napi szinten foglalkoznak vele. Közös érdekünknek tartom, hogy informáltak legyünk a Magyar Honvédség állapotával, a benne zajló eseményekkel kapcsolatban, hiszen korunk kihívásaira csak így van esélyünk jó válaszokat adni. Az orosz-ukrán konfliktusban nem ígérkezik gyors lezárás, de a közel-keleti, a nyugat-balkáni, vagy a tajvani helyzet is mind alátámasztani látszik, hogy „beléptünk a veszélyek korába”³. Leginkább arra voltam kíváncsi, milyen a megítélése a 2014-től fokozódó intenzitással végbemenő haderőreformnak. Tudni szerettem volna, mely kérdésekben van összpárti konszenzus, melyekben képvisel egységes álláspontot az ellenzék a kormány véleményével szemben, s vannak-e ügyek, melyeket csak egy-egy párt képvisel? A médiában és a politikusi nyilatkozatokban gyakran hangozhat el olyan állítás, ami hozzá nem férhető információk miatt ellenőrizhetetlen. Ezért a szakirodalom áttekintése és beemelése mellett – mivel elsődleges források csak korlátozottan érhetők el – mindenképp szerettem volna a területre jobban rálátó szakpolitikai megnyilvánulásokat is feldolgozni, így amellet döntöttem, hogy az Országgyűlés szakbizottságának, a Honvédelmi és Rendészeti Bizottságnak az ülésein elhangzott, jegyzőkönyvekben dokumentált információkat kezdem kutatni, ahol a plenáris ülésekhez képest gyakrabban, és csak az adott szakterületre specializálódott politikai szereplők beszélnek a kutatásom szempontjából releváns témákról, s ismertetik érveiket és ellenérveiket. A 2014-2018-as parlamenti ciklus óta kilenc taggal működő bizottság elnöke Kósa Lajos, a Fidesz parlamenti képviselője, aki kisebb-nagyobb megszakításokkal tíz éve tölti

¹ Deák-Felméry (2023:2)

² uo. 3

³ Hirado.hu (2023)

be ezt a tisztséget. A Honvédelmi és Rendészeti Bizottság az Országgyűlésről szóló törvény szerint állandó bizottság, melyet az Országgyűlés kötelezően hoz létre.⁴ Mint állandó bizottság, az Országgyűlés kezdeményező, javaslattevő, véleményező, ügydöntő és a kormányzati munka ellenőrzésében közreműködő szerve.⁵ A bizottság figyelemmel kíséri a Magyar Honvédség (MH) felkészültségét és feladatainak megvalósítását, kinevezése előtt meghallgatja a Honvéd Vezérkar főnökét, és véleményt is nyilvánít alkalmasságáról⁶, ezen felül pedig a működési területét érintő bármely kérdést megtárgyalhat, és abban állást is foglalhat az Országgyűlés felkérésére, vagy saját elhatározásából⁷.

A kutatást a 2014.09.25-i bizottsági ülés anyagaival kezdtem, mivel az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) által megrendezett walesi csúcstalálkozó után ez volt az első, melynek jegyzőkönyvei nyilvánosak. A 2014. szeptember 4-5-én tartott newporti értekezlet után még volt ugyan egy zárt bizottsági ülés 2014.szeptember 17-én, ennek jegyzőkönyve azonban nem hozzáférhető, ahogyan a szeptember 25-i ülés anyagainak bizonyos részei sem. A média gyakran emlegeti ezt a NATO csúcstalálkozót, főképp azon elvárás kapcsán, mely szerint a bruttó nemzeti termék (GDP) minimum 2%-át kellene a tagállamoknak védelmi kiadásokra költeniük. Ugyan ez a bűvös 2% már a 2002-es prágai csúcson is szóba került, írásbeli deklarációba⁸ csak a walesi csúcsot követően foglalták, igaz itt sem kötelező jelleggel. Ha az 1. ábrán megnézzük, hogy az azóta eltelt idő alatt hogyan alakult hazánk védelmi költségvetése, érthetővé válik, miért emlegetik olyan gyakran a walesi csúcstalálkozót.

1. ábra: A magyar védelmi költségvetés változása a 2008-as világgazdasági válságtól 2023-ig

Forrás: Csiki Varga (2023:1)

⁴ 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről (2012.IV.19) III. Fejezet 7. 16. § (2)

⁵ 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről (2012.IV.19) III. Fejezet 7. 15. § (1)

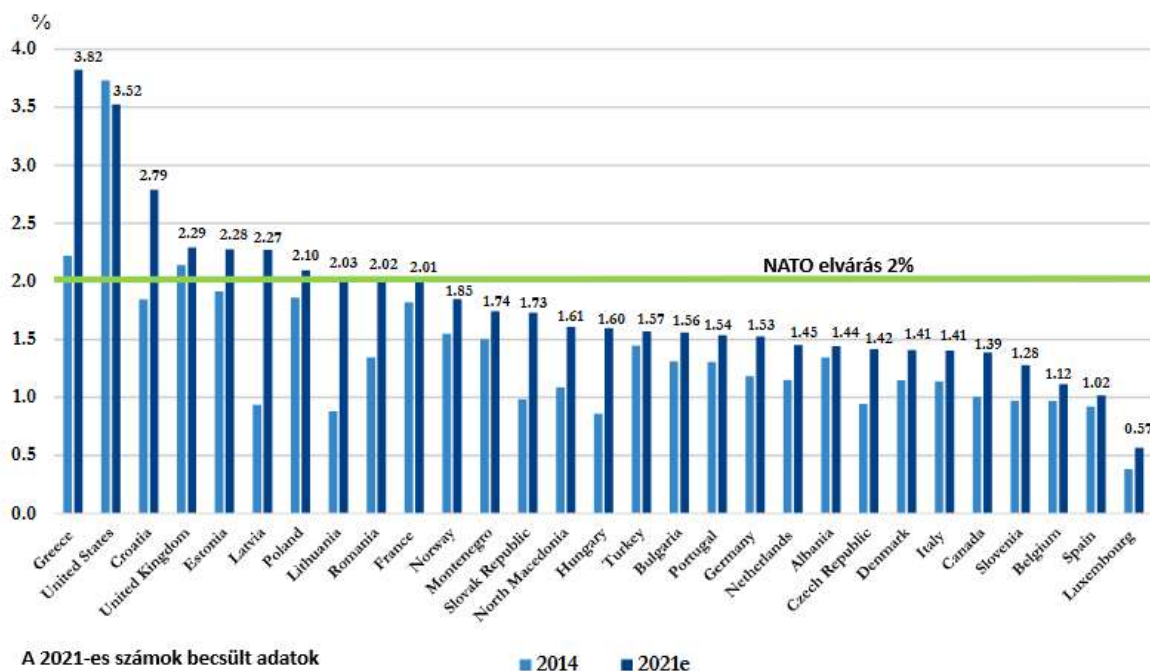
⁶ 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről II. Fejezet 4. §

⁷ 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről (2012.IV.19) III. Fejezet 15. § (4)

⁸ Wales Summit Declaration (2014)

Jó látszik, hogy az addigi trendekkel ellentétben a 2015-ös évtől kezdve a 2018-as év kivételével évről évre növekedett a magyar védelmi költségvetés. Hasonló a helyzet a legtöbb NATO tagállam esetében is, ezt jól szemlélteti egy a 2014-es és 2021-es GDP-arányos védelmi költségvetési adatokat bemutató 2. ábra.

2. ábra: Védelmi kiadások a GDP arányában (%)

Forrás: NATO Press Release (2021:3)

Változó mértékben ugyan, de a költségek legnagyobb részét álló Egyesült Államok kivételével minden ország tudott emelni ezen az arányon, pedig a walesi csúcstalálkozót követően még nem volt mindenki bizakodó. Egy a walesi csúcsot követő napokban született írás⁹ szerint például a Krímben és Ukrajna keleti részén lezajlott események után megnövekedett elvárásokkal szemben nem volt minden téren sikeresnek tekinthető az említett találkozó. A szerző, az egykori MH-parancsnok és vezérkari főnök Szenes Zoltán elismerően ír ugyan a kollektív védelem megerősítésének rendszabály-csomagjáról, az Iszlám Állam elleni koordinált fellépés tervéről,¹⁰ és azt is kijelenti, hogy a csúcstalálkozó megnyugtatta a tagállamokat, és fenntartotta az egységet, ami talán a legfontosabb.¹¹ Ezzel szemben a védelmi költségvetési vita kapcsán kritikus, hiszen a tagállamok csak abban tudtak megegyezni, hogy a védelmi költségek addigi csökkenő trendjét megállítják/megfordítják, és egy fix 10 éves terv helyett, csak egy olyan megfogalmazásban tudtak megegyezni, mely szerint megközelítik, elmozdulnak a kívánt

⁹ Szenes (2014)

¹⁰ uo. 6

¹¹ uo. 19

2%-os szint felé.¹² Ezzel kötelező jellegű előírás helyett csak egy önkéntes vállalás született, mellyel csupán papírra vetették a prágai NATO-csúcson elhangzottakat. Szenestől megtudhatjuk azt is, hogy 2013-ban csupán négy ország (az Egyesült Államok, Észtország, Nagy-Britannia és Görögország) érte el a 2%-os szintet, hogy csak néhány ország jelentette be egyoldalúan a költségvetés 2%-os szintre emelését, és hogy Németország ekkor még a 2% létjogosultságát is vitatta.¹³ A számos fontos döntés és a költségvetési téren tapasztalt nehézségek miatt összeségében szimbolikusnak tekinti ugyan a találkozót, de a NATO újabb átalakulásának csak a kezdeteként hivatkozik rá.¹⁴ Az azonban, hogy a legtöbb ország komolyan vette a 2014-es vállalását jól kiolvasható a NATO legújabb adataiból,¹⁵ hiszen azok szerint 2023-ban már tizenegy ország érte el a 2%-os szintet. Olyan becsléssel is találkozhatunk egy NATO cikkben,¹⁶ miszerint 2024-ben ez a szám további héttel fog gyarapodni. Elmondható tehát, hogy a walesi csúcs változást hozott nemzetközi és hazai viszonylatban is, így egyfajta szakaszhatárként alkalmasnak találtam arra, hogy kutatásomat annak időpontjától kezdjem. A lassan tíz éves évforduló, hogy az ez idő alatt lezajlott bizottsági ülések szolgálnak elegendő anyaggal a kutatáshoz, és hogy ez idő alatt több olyan eseményre is sor került, melyek nagy hatással voltak a honvédségi folyamatokra, s talán a pártok védelempolitikai koncepciójára is, csak mind tovább ösztönöztek arra, hogy a walesi csúcs időpontjától kezdjem kutatásomat.

Viszonylag korán világossá vált, hogy a honvédségi átalakulás szinte minden mozzanatát illetően nagy különbségek vannak azok kormánypárti és ellenzéki megítélésében. A kormánypárti megnyilatkozásokból, ahogy az ahhoz közeli sajtóból is egy igazi sikertörténet képe rajzolódik ki, míg az ellenzéki oldal gyakorlatilag semmivel sem elégedett. Kinek miben volt-van igaza? A kérdés megválaszolása messze nem egyszerű, tekintettel a terület intézkedéseit övező általános információhiányt, valamint, hogy bizonyos adatok nemzetbiztonsági okokból kifolyólag nem hozzáférhetőek. Korábban már említettem a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság egy részben és egy teljesen zárt ülését is. A 2014-2018-as parlamenti ciklusban a 81 ülésből 39 volt zárt, vagy részben zárt ülés, melyeknek jegyzőkönyvei sem hozzáférhetőek. A relatíve nagy titkolózás érthető, hiszen gyakran kerülhetnek szóba kényes adatok, ugyanakkor az ellenzéki kritika szerint ezzel gyakran vissza is élnek a kormánypárti képviselők, de erről részletesen majd később. Annyi azonban bizonyos, hogy a kutatói munkát megnehezíti, ha az ülések felének anyagaihoz nincs, vagy csak részben

¹² Szenes (2014 :5)

¹³ uo. 9-10

¹⁴ uo. 21

¹⁵ NATO Press Release (2023) Graph 3

¹⁶ Nato.int (2024)

van hozzáférésünk, és a következtetéseket is érdemes ennek fényében kezelni. Bizonyára sok érdekes vita marad így ki a vizsgálatból, illetve sok olyan tény hangzik el zárt ajtók mögött, melyek hozzásegíthetnének minket a fenti kérdés körültekintőbb és megalapozottabb megválaszolásához. Természetesen így is rengeteg volt a feldolgozandó anyag: a vizsgált időszak alatt összesen 168 alkalommal ülésezett a bizottság. A védelmiipar esetén további nehézségekbe ütköztem, mivel egyrészt roppant nagy és összetett témakör, másrészt pedig már a definiálása, lehatárolása is vita tárgyát képezi nemzetközi és hazai szinten is.¹⁷ Ez a fajta bizonytalanság és a területet jellemző általános információhiány¹⁸ megnehezíti mind a kutatást, mind pedig a politikai szereplők tisztánlátását. A legelterjedtebb hazai elképzelés szerint – támaszkodva a 2011. évi Védelmi Ipari Stratégiában leírt definícióra – a védelmi ipar magában foglalja a rendészeti szerveket, nemzetbiztonsági szolgálatokat és a magánbiztonsági szektort kiszolgáló vállalatok mellett a hadiipart is, mely a haderőt látja el hadianyaggal, haditechnikai eszközökkel és szolgáltatásokkal.¹⁹ Amellett, hogy ezen kívül számos más megközelítés is létezik, az igazi probléma az operacionalizálás és mérés tekintetében adódik, nem nyújtanak ugyanis ezek a definíciók egyértelmű támpontokat abban, hogy pontosan milyen szereplőket sorolhatunk a hazai védelmi iparhoz.²⁰ Kérdések adódnak annak kapcsán, hogy a beszállítói lánc bizonyos szint alatti szereplői beletartoznak-e még a védelmi iparba, de nehezítik a terület lehatárolását a vállalatok tulajdonviszonyaival (hazai, külföldi és vegyesvállalatok), földrajzi elhelyezkedésével (országban belül vagy kívül helyezkednek-e el), a termékszerkezetükkel (fegyverek, alapanyagok, részegységek és kettős felhasználású termékek) kapcsolatos kérdések, valamint az sem egyértelmű, hogy az árbevétel mekkora arányát kell kitennie egy cégnél a védelemben felhasznált eszközöknek, szolgáltatásoknak, hogy ebbe a kategóriába sorolhassuk.²¹ Annak érdekében, hogy a feltett kérdést megválaszolhassam, először is a szakirodalomban jártam utána, pontosan milyen folyamatok zajlottak le a Magyar Honvédség berkein belül az elmúlt tíz évben. Ezután következett a jegyzőkönyvek feldolgozása, melyek szerencsére a nyílt ülések esetén könnyen hozzáférhetőek az Országgyűlés honlapján.²² Dolgozatomat úgy terveztem meg, hogy a bevezető rész utáni fejezetben a szakirodalmat és annak felhasználásával a fontosabb honvédségi változásokat mutatom be. A harmadik fejezetben leírom a haderőreform indokoltságával kapcsolatos ellenzéki vélemények alakulását,

¹⁷ Budavári (2020: 8-14)

¹⁸ uo. 5 és 13

¹⁹ uo. 9

²⁰ uo. 12

²¹ Budavári (2020: 13)

²² Parlament.hu (é.n. a)

majd négy kategóriába sorolva mutatom be a folyamattal szemben megfogalmazott kritikákat: forráshiány, létszámhiány, beszerzések és végül az átláthatóság és együttműködés hiánya. Végül a negyedik, összegző részben kívánom megválaszolni a kutatási kérdésemet, azaz, hogy mennyire tekinthetők sikeresnek a haderőfejlesztés bizonyos elemei a szakirodalom és az ellenzéki kritika alapján? A négy vizsgált elem a következő: védelmi költségvetés, beszerzések, hadiipar, valamint a hadsereg létszámának növelése. Mindegyik esetén a szakirodalomban talált eredmények, valamint az ellenzék kritikái alapján kívánok választ adni. Van-e egységes álláspontjuk az ellenzéki pártoknak, vagy pártonként eltérő a véleményük? Magával a honvédelmi átalakításokkal, vagy inkább azok módjával van-e problémája az ellenzéki pártoknak? Okoztak-e változást a hadsereg átalakításának megítélésében az olyan különleges események, mint a migrációs válság, a Covid-19, vagy az orosz-ukrán háború? A jegyzőkönyvekből kinyert adatok birtokában ezekre a kérdésekre is választ kaptam.

II. A Magyar Honvédség átalakulása 2014-től napjainkig

Dolgozatom második részében tehát sorra veszem, milyen folyamatok zajlottak le a Magyar Honvédségen belül és annak környezetében. A témához kapcsolódó kritikák, viták megértéséhez elengedhetetlennek tartom, hogy előbb megnézzük, milyen állapotba került hadseregünk a 2014-es évre és miért, hogy milyen folyamatok, milyen koncepciók alapján és milyen környezetben zajlottak le a hadsereget illetően, valamint, hogy a szakirodalom mit ír az eddigi tapasztalatokkal, eredményekkel kapcsolatban. Igyekeztem nagyobb hangsúlyt fektetni a lényegesebb, több vitát generáló témakörökre, bár a terjedelmi korlátok miatt ezek kapcsán is csak rövid áttekintésre van lehetőség.

II.1 Előzmények és a HADIK-terv

Napjainkban talán egyre kevesebben, Benkő Tibor ny. vezérezredes, korábbi honvédelmi miniszter szerint viszont még mindig sokan teszik fel a kérdést, mi is indokolta a Magyar Honvédség ilyen nagymértékű fejlesztését?²³ Tanulmányában három különböző szempontot hoz fel, amik alátámasztják a hadseregreform szükségességét. Elsőként megemlíti, hogy minél erősebb egy ország, annál kevésbé függ másoktól, és annál nagyobb az érdekérvényesítési képessége.²⁴ Még ugyanebben a pontban vázolja, hogy hazánknak vannak bizonyos értékei, melyek megőrzése, gyarapítása a kötelességünk, valamint itt említi meg szeretteink védelmét is, ahogy fogalmaz: „ki mástól várhatnánk és várnánk el mindezt, ha mi nem tennénk meg

²³ Benkő (2023 a:3)

²⁴ uo. 4.

minden tőlünk telhetőt saját békénk és biztonságunk megőrzése érdekében.”²⁵ Második szempontként a világ és térségünk biztonsági környezetének romlását hozza fel, külön kiemelve Ukrajnát, a nyugat-balkáni térséget, a közel-keleti és észak-afrikai régiót a migráció kapcsán²⁶, de megemlíti a hibrid hadviselési forma, a különböző kiberműveleti tevékenységek, az éghajlatváltozás vagy a járványok jelentette veszélyeket is.²⁷ Utolsó szempontként a NATO-tagságunkból fakadó kötelezettségeinket hozza fel, megemlítve, hogy a NATO térségünkre kettős fenyegetettségi irányt (keleti és déli) jelöl meg, melyek kapcsán olyan feladatok is hárulnak Magyarországra, melyek végrehajtásához elengedhetetlen a megfelelő védelmi képességek megteremtése.²⁸ Annak kapcsán, hogy vajon a program elkezdésekor már 18 éve NATO-tag Magyarországon miért volt szükség ilyen meghatározó változtatásokra, közös felelősséget említ.²⁹ A NATO-t is hibásnak tartja, mivel stratégiai irányelvei nem csak egyszerű megoldásokat kínáltak a tagállamok döntéshozóinak, de ösztönözte is őket azok elfogadására, azt viszont hazai hibának tartja, hogy a NATO kollektív védelmének tudatában nem foglalkoztunk a szervezet különböző elvárásaival, s kiemeli, hogy a haderő fejlesztése elsősorban mégiscsak a mi dolgunk lett volna.³⁰ Hogy milyen állapotok uralkodtak a Magyar Honvédség háza táján a 2010-es évek elején, nagyjából konszenzus övezi a szakirodalomban, a parlamenti képviselők véleménye is jellemzően csak abban tér el, kit terhel ezért a felelősség. Abban is egyetértés mutatkozik, hogy a változások a 2010-es kormányváltás után, a második Orbán-kormány ideje alatt indultak el, igaz egy tanulmány felhívja rá a figyelmet, hogy a haderőreform-kísérleteket nem mindig célszerű kormányzati ciklusok szerint vizsgálni, ha a magyar védelempolitikai törekvések egymásra épülését vagy kontinuitását kívánjuk bemutatni.³¹ A szerző ettől függetlenül kiemeli, hogy a kormány fontosnak tartotta a haderő szakmai-erkölcsi megújítását, és bár az alulfinanszírozottság változatlan maradt, elkezdődött a tartalékos-rendszer kialakítása, s az új nemzeti biztonsági, illetve nemzeti katonai stratégiát is elfogadták.³² Benkő Tibor, az akkori vezérkari főnök a már említett tanulmányában úgy írja le ezt az időszakot, mely során az új kormány megértő volt a katonai igényekkel kapcsolatban, elfogadta a változtatások szükségességét, és ígéretet tett azok megvalósítására akkor, amikor a gazdasági körülmények lehetővé teszik azokat.³³ Ezután igyekeztek túlélni, megállítani az

²⁵ Benkő (2023 a:4)

²⁶ más szerzők szerint jóval hangsúlyosabb a szubszaharai térség, lásd: Marsai (2023:95)

²⁷ Benkő (2023 a: 4-5)

²⁸ uo. 5

²⁹ uo. 6

³⁰ uo. 7

³¹ Tálás (2014:16)

³² uo.

³³ Benkő (2023 a: 9-10)

addigi negatív folyamatokat, mígnem 2015-ben megkapták a szabad jelzést, valamint egy hosszú távú költségvetési prognózist, mellyel kezdetét vehette a tervezés, 2017-től pedig a végrehajtás is.³⁴ Érdeemes megemlíteni ezen időszak kapcsán, hogy még 2012-ben, Hende Csaba meghirdette a Hadfelszerelési Iparkorszerűsítési Tervet (HADIK-terv), mely többek között az adórendszer átalakításával, a honvédelmi ipari export elősegítésével, vállalkozások klaszterezésével és a katonai eszközállomány hazai gyártási bázisának biztosításával volt hivatott újjáéleszteni az egykor szebb napokat is látott magyar hadiipart.³⁵ Fontos szempont volt a munkahelyteremtés, valamint egy exportképes, magas hozzáadott értéket teremtő iparág létrehozása, mely során nagyban kívántak alapozni a meglévő szellemi tőkére. Ennek meglétével kapcsolatban, ahogy a hazai innovációs rendszert, a K+F kapacitásokat, vagy a mérnöki tudásbázisunk színvonalát érintő kérdésekben azonban messze nem egységesek a szakértői álláspontok, hívja fel a figyelmünket egy 2020-as tanulmány.³⁶ A szerző kiemeli, hogy a mérnök-katona képességek teljes mértékű hiányában azonban egyetértés mutatkozott, hozzátéve, hogy a védelmiipar egy különösen technológiaintenzív iparág, ahol az innováció kulcsfontosságú, így fontos lenne reális képet kapnunk képességeinkről ezen a téren.³⁷ A HADIK-terv végül nem valósult meg, ahogy a 2011-ben készített Védelmi Ipari stratégiát sem fogadta el a kormány, de – a Benkő Tibor által elmondottakkal összhangban – kijelenthető, hogy a biztonság tekintetében megváltozott a kormányzati hozzáállás, valamint, hogy a katonai védelem jelentősége már a 2010-es ciklust követően megnőtt.³⁸ A HADIK-tervet is bejelentő honvédelmi miniszter, Hende Csaba végül 2015. szeptember 7-én lemondott, vélhetően a déli határzár kiépítésének késlekedése miatt.³⁹ Helyét Simicskó István vette át, aki egy későbbi képviselői kérdésre adott válaszában⁴⁰ a forráshiányt jelölte meg a HADIK-terv könnyű, páncélozott járműcsalád kifejlesztését célzó projektjének elakadásának okaként, valamint előrevetítette a HADIK-terv következő évi átdolgozását és több újítást is.

Sosem derül ki, hogy a kormány egyébként is betartotta volna-e a haderő reformjával kapcsolatos ígéreteit, mindenesetre a biztonsági környezet megváltozása, és az emiatt módosult NATO-elvárások következtében 2016-ban meghirdetett Zrínyi 2026 honvédelmi és

³⁴ Benkő (2023 a:10)

³⁵ Gallai-Gyuriss (2022:310)

³⁶ Budavári (2020:62)

³⁷ uo.

³⁸ uo. 42

³⁹ Hvg.hu (2015)

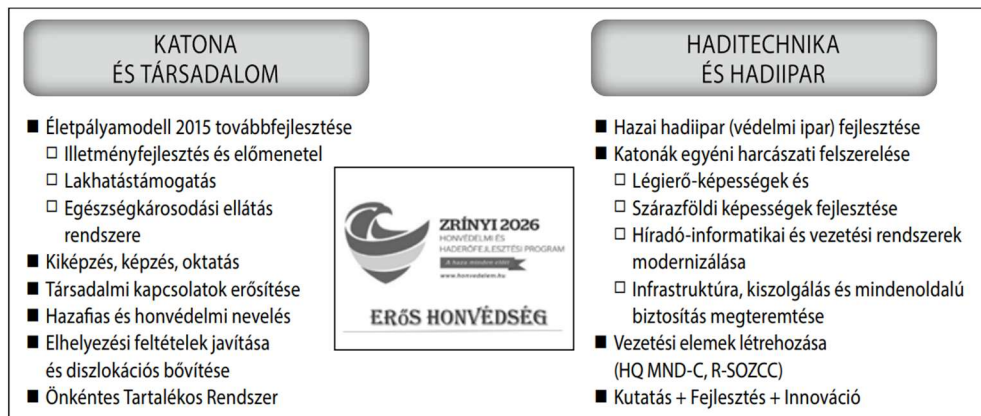
⁴⁰ Simicskó (2015)

haderőfejlesztési program, valamint az Irinyi Terv iparfejlesztési programok valóban érdemi változást hoztak.⁴¹

II.2 Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program

Nem volt tehát előzmények nélküli a végül 2017 júniusában kormányhatározatban⁴² is nevesített program. A korábbi évek tapasztalataira alapozva, a nagyjából kétéves tervezési fázist követően egy igen széleskörű program született, mely egy-egy honvédelmi és haderőfejlesztési részből áll.⁴³ A volt vezérkari főnök és honvédelmi miniszter már említett tanulmánya szerint a honvédelmi rész főként olyan elemeket foglal magában, mint a katonai pályára irányítás, az azt szolgáló hazafias honvédelmi nevelés és az önkéntes katonai szolgálattal kapcsolatos feladatok.⁴⁴ Kiemeli, hogy a program az embert állítja a központba, s nagy hangsúlyt fektet a katonák felkészítésére, a társadalomban elfoglalt helyükre, megbecsülésükre.⁴⁵ A másik ágat haderőfejlesztési, vagy haditechnikai és hadiipari ágának nevezi, melybe a haditechnikai eszközök, felszerelések, vezetési eszközök és rendszerek beszerzése, kiépítése, az infrastruktúra fejlesztés, új magyar hadiipar létrehozása, valamint K+F és innovációval kapcsolatos feladatok tartoznak.⁴⁶ A 3. ábra szemlélteti a két ág tartalmi elemeit, mely szerint az első ághoz sorolandó a 2015-ös életpályamodell továbbfejlesztése is, melyet részleteiben később ismertetek.

3. ábra: A Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program kiemelt elemei

Forrás: Benkő (2023 a:10)

⁴¹ Budavári (2020:43)

⁴² 1298/2017. (VI. 2.) Korm. határozat

⁴³ Budavári (2019: 143)

⁴⁴ Benkő (2023 a:11)

⁴⁵ uo.

⁴⁶ uo.

Ahogy azt Budavári tanulmányából⁴⁷ megtudhatjuk, a program célja egy korszerű eszközökkel felszerelt, a kor kihívásainak megfelelő honvédség létrehozása, valamint az ehhez szükséges háttérbiztosítás. A kormány mindezt a NATO elvárásainak megfelelő módon kívánja véghez vinni, s így a Magyar Honvédséget a térség meghatározó haderejévé tenni.⁴⁸ A szerző véleménye szerint a program nagy hangsúlyt fektet a védelmiipar fejlesztésére, mely összhangban van az Irinyi-tervvel, s olyan szempontokat is figyelembe vesz, mint a munkahelyteremtés, a gazdaságélénkítés, valamint az importfüggőség csökkentése, ellátásbiztonság és a nemzeti ellenállóképesség növelése.⁴⁹ Értékelése szerint a kézfegyvergyártás, a légierő és a szárazföldi haderő modernizálása különös figyelmet élvez. Kiemeli továbbá a megújuló logisztikát, a katona-egészségügyet, a vezetési-irányítási rendszert és a kibervédelmet.⁵⁰ A program a 2024-es évig fokozatosan, évi 0,1%-pontos emelésekkel kívánta elérni a NATO által előírt 2%-os szintet, aminek további 2 évig való szinten tartása mellett, a teljes program alatt összesen 3500 milliárd Ft-ot terveztek fordítani honvédségi fejlesztésekre.⁵¹ Ennek kapcsán érdemes még megjegyezni, hogy a kiadásokat illetően a kormány az optimális arányok elérését és betartását is fontosnak tartotta, azaz 30%-ot személyi juttatásokra, 40%-ot dologi kiadásokra, és a maradék 30%-ot fejlesztésekre kívánta elkölteni, ami szintén összhangban van a NATO ajánlásaival.⁵²

Mivel az első, 2026-ig kalkuláló ütem végrehajtásával párhuzamosan megkezdődött egy második, egészen 2030-2032-ig tervező szakasz kidolgozása is, így a Zrínyi 2026 elnevezés már nem volt megfelelő.⁵³ 2021-től kezdődően tehát Zrínyi Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program néven folytatódik tovább az egyre bővülő folyamat, annak ellenére, hogy az ellenzéki oldalon kezdetektől kritikus volt a fogadtatása.⁵⁴

II.3 A program költségvetése

Az eredeti tervek szerint tehát a 2016-tól megindult programot követve, 2024-ig kívánták elérni a védelmi költségvetés 2%-os GDP-arányos szintjét,⁵⁵ de lássuk, hogyan is alakultak a számok a valóságban. Bár korábban már említettem azt a véleményt, miszerint nem mindig célszerű kormányzati ciklusok alapján elemezni hadseregfejlesztési folyamatokat, a 4. ábra jól mutatja,

⁴⁷ Budavári (2019: 142-143)

⁴⁸ uo. 143

⁴⁹ uo. 142-143

⁵⁰ uo. 143

⁵¹ Zrínyi 2026 program (2017:7)

⁵² Budavári (2019: 144)

⁵³ Váradi (2021: 18)

⁵⁴ Gallai-Gyuriss (2022: 311)

⁵⁵ uo. 312

hogy a 2014–2018-as ciklus megváltoztatta az egészen a rendszerváltás óta fennálló trendet, és az addig legjobb esetben is csak stagnáló honvédségi költségvetés azóta növekedő tendenciát mutat. Ennél ugyan részletesebb, éves adatokat is tartalmaz a már bemutatott 1. ábra, de ez a trendváltás azon kevésbé látványos. Elmondhatjuk, hogy a program megindítása óta a vonatkozó kormányhatározatnak megfelelően alakultak a költségvetési számok, azaz sikerült az évi 0,1%-pontos növekedést produkálni, és azt is ki kell emelni, hogy már 2017-ben is a kívánatos 30–40–30%-os arányt megközelítő értékeket láthatunk a személyi, a dologi és a fejlesztési kiadások megoszlását illetően.⁵⁶ Létezik egy ennél enyhébb NATO elvárás is, mely legalább 20%-os arányt ír elő modernizációra és eszközbeszerzésre, s bár 2019-től folyamatosan meghaladjuk ezt a szintet,⁵⁷ ez az arány az elkövetkező években, a nagyobb beszerzések után nagy valószínűséggel csökkenni fog.⁵⁸

4. ábra: A kormányzati ciklusokhoz kapcsolódó honvédségi mutatók

Terület	1990–1994	1994–1998	1998–2002	2002–2006	2006–2010	2010–2014	2014–2018	2018–2022
Létszám	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↑	↑
Technikai eszközök száma	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↑
Illetmények alakulása	—	—	↑ +58,7%	—	—	—	2015-től ↑ +45%	Katona: 5+5+10+10% +500 e Ft fegyverpénz + hathavi fegyverpénz ↑ HAJ*: +20+5+5+5%
Katonai szervezettek száma	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↑
Költségvetési finanszírozás	↓	↓	↓	↓	—	↓	↑	↑

Forrás: Benkő (2023 a:8)

Összességében elmondhatjuk tehát, hogy a költségvetés tekintetében eddig sikerült az elvárt szintet produkálni, bár az elmúlt évek során nem mindig tűntek biztatónak a számok, ahogy arról egy 2019-es tanulmány⁵⁹ is beszámol. A szerző annak ellenére sem látta valószínűnek, hogy 2024-re sikerül elérni az elvárt 2%-os költségvetési arányt, hogy tisztában volt a trenddel, hogy a 2004-2017 közötti időszak zárszámadási törvényeinek adatai szerint a védelmi szféra átlagosan 9,2% többletforrást kapott, ahhoz képest, amennyit a költségvetési törvény eredetileg

⁵⁶ Budavári (2019: 147)

⁵⁷ Csiki Varga (2023:7)

⁵⁸ Csiki Varga (2023: 6)

⁵⁹ Csiki Varga (2019: 83)

meghatározott, és számolt is ezzel a különbséggel.⁶⁰ Az akkori becslés szerint a legjobb esetben, 0,1%-pontos évi emelkedés helyett 0,2%-pontos adattal számolva is csak 2025-re sikerülhetett volna a 2% elérése.⁶¹ A 2022-es és 2023-as években, az addigiakhoz képest is radikális emelést jelentő 1000, majd 1500 milliárd Ft-os védelmi költségvetési adatokkal azonban már 2023-ra sikerült jóval a 2%-s GDP arány fölé kerülni.⁶²

II.4 Szerkezeti és személyi változások

Hende Csaba lemondásáról már volt korábban szó, de nem ez az egyetlen személyi változás a vizsgált időszakban. A HADIK-tervet is kihirdető honvédelmi miniszter után Simicskó István töltötte be a posztot egészen 2018. 06. 17-ig.⁶³ Az új kormány felállásakor azonban a korábbi vezérkari főnök, Benkő Tibor vette át a miniszteri posztot. A váltás hátterében valószínűleg szakmai okok húzódnak meg, hiszen korábban nem volt jele, hogy az Orbán-kormány elégedetlen lett volna Simicskó munkájával, és kormánybiztosként továbbra is a területen dolgozhatott.⁶⁴ Az ehhez hasonló személyi változások, ahogyan a szerkezeti átalakítások is szükségszerűnek tűnnek, hiszen „az új képességek új vezetést, irányítást, új struktúrát igényelnek.”⁶⁵ Benkő kinevezése újdonságnak számított, hiszen ő volt az első a rendszerváltást követően, aki közvetlenül a hadseregtől érkezett és nem volt tagja egy pártnak sem.⁶⁶ Ez a helyzet egészen 2022. 05. 24-ig fennállt, mikor is Szalay-Bobrovniczky Kristóf került kinevezésre, a 2022-es választásokat követően. Az új honvédelmi miniszter az üzleti szférából érkezett, de egyáltalán nem volt ismeretlen a hadsereg környezetében sem, hiszen 2010-ben csatlakozott az önkéntes tartalékos állományhoz, huszár hagyományörző múlttal is rendelkezik,⁶⁷ valamint a hadiiparban is érdekelt volt, ezért kinevezése előtt el is kellett adnia a HSC Aerojet Zrt. többségi tulajdonjogát, összeférhetlenségi okok miatt.⁶⁸ Kinevezésével a honvédelmi tárca ismét civil kontroll alá került (Benkő szerint korábban sem volt ez másképp⁶⁹), s bizottsági meghallgatásai után bejelentette, hogy a fókusz az állomány növelésén, az életpálya-modell fejlesztésén, a harcászati felszerelések modernizálásán lesz, valamint nagy figyelmet szentelnek majd a légvédelemre és a vezetésirányító rendszerek fejlesztésére is.⁷⁰

⁶⁰ Csiki Varga (2019: 83)

⁶¹ uo.

⁶² Csiki Varga (2023:4)

⁶³ Parlament.hu (é.n b)

⁶⁴ Nepszava.hu (2018)

⁶⁵ Budavári (2019: 146)

⁶⁶ Index.hu (2018)

⁶⁷ Edelman és tsai (2023: 98)

⁶⁸ Gallai-Gyuriss (2022: 317)

⁶⁹ Magyar Nemzet (2020)

⁷⁰ Kormany.hu (2022)

A szervezeti átalakítások is a 2018-as évtől kezdődően lettek egyre gyakoribbak. Az év júliusában hozták létre a nemzeti védelmi ipari és védelmi célú fejlesztésekért, és a haderőmodernizáció koordinálásáért felelős kormánybiztosi hivatalt, melynek feladata a haditechnikai fejlesztési stratégia kidolgozása, a hadfelszerelés fejlesztések irányainak kijelölése, valamint a védelmi ipari és hadfelszerelési fejlesztésekkel kapcsolatos feladatok koordinálása volt.⁷¹ Fontos megemlékeznünk a kormány központosítási törekvéseiről is a haditechnikai kutatás-fejlesztés terén, mely elsősorban az MH Modernizációs Intézet (MH MI) létrehozásában mutatkozott meg, s amivel hatékonyabb együttműködést szerettek volna lehetővé tenni a védelmi ipar szereplői számára.⁷² Az egyik legjelentősebb strukturális átalakításra 2019 január 1-jei hatállyal került sor, mikor a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar külön vált, s ezzel egyidőben az utóbbi szervezet és az Összhaderőnemi Parancsnokság összeolvadásával, e két szervezet jogutódjaként létrejött a Magyar Honvédség Parancsnoksága.⁷³ Ezzel a lépéssel kívánták elérni, hogy az addigi katonai és politikai vezetésű integrált minisztériumi struktúra helyett letisztult, áttekinthető és hatékony vezetési szint jöjjön létre, benne egy politikai, közigazgatási és egy honvédelmi kérdésekkel foglalkozó szervvel.⁷⁴ A beszerzések lebonyolítására létrehozott szerv, a Védelmi Beszerzési Ügynökség is létrejött, amit kormánybiztosi megbízással a Honvédelmi Minisztérium fegyverzeti igazgatója vezetett.⁷⁵ A 2020-as évben alakult meg a Magyar Honvédség Transzformációs Parancsnoksága, mely a tisztek és altisztek képzése mellett minden más, tudáshoz kapcsolódó feladatot is ellát.⁷⁶ 2022-ben Palkovics László miniszter lemondott a Technológiai és Ipari Minisztérium éléről, azonban a Honvédelmi Minisztériumhoz kerülő N7 Nemzeti Védelmi Ipari Innovációs Holding Zrt. vezetését rá bízta, azzal a céllal, hogy az állam védelmi portfólióját kezelő szervezetben a nemzetközi piacokat jól ismerő menedzsmentet állítson fel.⁷⁷ 2022. november 1-jén több jelentős változás is történt: létrejött a MH Haderőmodernizációs és Transzformációs Parancsnoksága, ezzel együtt megszűnt a korábban említett MH Modernizációs Intézet,⁷⁸ valamint Porkoláb Imre vezetésével megalakult a Védelmi Innovációs Kutatóintézet is.⁷⁹ 2022 novemberében Maróth Gáspár védelempolitikáért és védelmi fejlesztésekért felelős államtitkárt felmentette az államfő, az államtitkárságot átalakították helyettes államtitkársággá, vezetője

⁷¹ Budavári (2019: 146)

⁷² uo.

⁷³ Honvedelem.hu (2020)

⁷⁴ Benkő (2023 a: 12-13)

⁷⁵ uo. 13

⁷⁶ Váradi (2021: 23)

⁷⁷ Gallai-Gyuriss (2022: 317)

⁷⁸ Honvedelem.hu (2022)

⁷⁹ Gallai-Gyuriss (2022: 318)

pedig Gion Gábor stratégiai elemzésért és humánpolitikáért felelős államtitkár lett.⁸⁰ Jelentős, és az ellenzék által kritikusan fogadott lépés volt továbbá, hogy a védelmi terület felügyeletét közvetlenül a miniszterelnök alá helyezték, azaz létrehozták a Miniszterelnök Katonai Irodáját, melynek feladata a Magyar Honvédség és a Honvédelmi Minisztérium ellenőrzése, valamint a védelmiipari fejlesztések figyelemmel kísérése.⁸¹ A 2022-es év végén újra létrehozták a Honvéd Vezérkart, mely a HM és az MH teljes szétválasztását célzó törvénycsomag részeként újra felsőszintű stratégiai irányító szervvé vált az MH Parancsnokságának megszűntével.⁸² A dolgozat megírása közben is történt változás ezen témakör kapcsán: a kormányfő Nemzetbiztonsági Főtanácsadója tisztség a politikai felsővezetés részévé vált, saját kabinetet és titkárságot is működtethet⁸³ az új jogszabályok⁸⁴ szerint, ami jelzi, hogy a biztonságunkkal kapcsolatos kérdések az eddigieknél is nagyobb fontossággal bírnak.

II.5 Technikai beszerzések

Bár a 4. ábra szerint már a 2014-2018-as parlamenti ciklustól kezdve emelkedett a honvédség technikai eszközeinek száma, konkrét beszerzési adatokat csak a 2018-as évtől találtam. Ekkor indult meg ugyanis a Digitális Katona program részeként a 2015M új magyar gyakorló egyenruha gyártása és a katonák felszerelése a már Magyarországon gyártott CZ-07, P-09 pisztolyokkal, a CZ SCORPOIN ECO3 géppisztolyokkal és a CZ BREN gépkarabélyokkal.⁸⁵ A Zrínyi 2026 program filozófiájának megfelelően tehát, miszerint a katonát állítják a középpontba, a beszerzések is a személyi felszerelések modernizálásival kezdődtek, míg a második lépésben szükségszerűen a megszűnése határára került légierőnek kellett következnie.⁸⁶ Így tehát megkezdődtek a Gripenek fegyverzeti fejlesztései, az Mi-17-es és Mi-24-es harci helikopterek nagyjavítása, de sor került 2 Airbus A319 csapatszallító, 4 kiképzőgép, 2 Zlin-143 LSi repülőgép, 20 Airbus H-145M könnyű többcélú szállító helikopter, 16 Airbus H-225M többcélú közepes szállító helikopter, 2 Dassault Falcon 7X többcélú könnyű futár és szállító repülőgép, valamint egy Airbus Fortion SAMOC korszerű légvédelmi rakétavezetési rendszer beszerzésére is.⁸⁷ A legjelentősebb szárazföldi haditechnikai beszerzések közé sorolandó 44 új Leopard 2A7+ nehéz harckocsi és 12 használt Leopard 2A4 lízingje, 24 új PzH 2000+ önjáró löveg beszerzése, Carl Gustav M4 páncéltörő fegyverek és összesen több mint

⁸⁰ Gallai-Gyuriss (2022: 318)

⁸¹ uo.

⁸² Magyar Nemzet (2022)

⁸³ Mandiner.hu (2024)

⁸⁴ 2024. évi II. törvény

⁸⁵ Budavári (2019: 144)

⁸⁶ uo.

⁸⁷ uo.

800 személy-, teher-, és szállító jármű beszerzése is.⁸⁸ Az első hullám beszerzéseivel kapcsolatban tehát elmondható, hogy bár jelentős kiadásokról van szó, azok főleg külföldi beszállítóktól kerültek megrendelésre, a legjelentősebb kivételt a hazai IKARUS Járműtechnikai Kft.-től vásárolt autóbuszok jelentik.⁸⁹ A hazai hadiipar állapota miatt természetesen nem is lett volna lehetséges nagyobb arányban hazai kapacitásokra támaszkodni,⁹⁰ új technikai eszközökre viszont szükség volt, hiszen hazánk 2023-ra egy közepes, míg 2028-ra egy nehéz dandár felajánlására is vállalkozott a NATO kötelékében.⁹¹ A korlátozott lehetőségeken javítandó, a kormány igyekezett olyan gazdasági környezetet létrehozni, mellyel hazánkba csábíthatja a külföldi vállalatokat, valamint vegyesvállalatok is létrehozott, így a beszerzések nem egyszerű eszközbeszerzések voltak, hanem együtt jártak gyártó- és fejlesztőkapacitások megteremtésével, új munkahelyeket is létrehozva.⁹² Partnerek választásakor fontos szempont volt a szervizelési és eszkozháttér földrajzi közelsége, valamint az eszközöket gyártó ország kormányával való jó kapcsolat és/vagy szövetségi viszony is.⁹³ A 2020-as évben megérkeztek a 2018-ban a német Krauss-Maffei Wegmann gyártól rendelt Leopard 2A4 típusú harckocsik, melyek átmenetet jelentenek a régi T-72-es és a csúcstechnológiát képviselő Leopard 2A7+ között.⁹⁴ A Lynx, azaz Hiúz elnevezésű gyalogsági harckocsikról kötött megállapodás is mérőföldkönek tekinthető, nem csak a viszonylag nagy volumen (218 db) miatt, hanem azért is, mert a magyar állam egy vegyesvállalatot is létrehozott a német Rheinmetallal. A zalaegerszegi gyár alapkövét többek között Benkő Tibor és Palkovics László miniszterek jelenlétében, 2020 decemberében tették le,⁹⁵ majd a Rheinmetall Hungary Zrt. 2023-ra már le is gyártotta az első hazai példányt⁹⁶. A légierő korábbi beszerzései folyamatosan érkeztek a 2019-es és 2020 évek során, így az év végére 16-ra nőtt a forgószárnyas gépek száma, és érdemes még megemlékezni a két brazil gyártmányú KC-390-es Millennium típusú katonai szállító repülőgép beszerzéséről, melyek 2024-es érkezésével helyreáll a légi szállítási képességünk⁹⁷. A légvédelem területén a norvég Kongsberg és az amerikai Raytheon cég által fejlesztett rendszer (Norwegian Advanced Surface to Air Missile System – NASAMS) beszerzése tekinthető a legjelentősebb eseménynek, melyről szintén 2020-

⁸⁸ Budavári (2019: 144-145)

⁸⁹ uo. 145

⁹⁰ Gallai-Gyuriss (2022: 325)

⁹¹ Budavári (2020: 126)

⁹² Gallai-Gyuriss (2022: 325)

⁹³ uo.

⁹⁴ Váradi (2021: 20)

⁹⁵ uo.

⁹⁶ Magyar Nemzet.hu (2023)

⁹⁷ Váradi (2021: 22)

ban született megállapodás.⁹⁸ Ugyancsak 2020-ban került sor az izraeli Vaskupola radarrendszer megvásárlásáról szóló megállapodásra, valamint a török Nurol Makina nevű céggel való egyezsége is, melynek része a Gidrán és Nomád elnevezésű járművek magyarországi összeszerelése és a Rheinmetallal közösen zajló továbbfejlesztése is.⁹⁹ 2024 februárjában Magyarország 2036-ig meghosszabbította a JAS-39 Gripen típusú gépek műszaki támogatásáról szóló megegyezését Svédországgal, valamint 4 új gép beszerzéséről is megállapodás született, bár erről már korábban is zajlott egyeztetés.¹⁰⁰

II.6 Életpályamodell

A honvédségi állomány létszámának feltöltése, emelése különösen nehéz, mióta 2004-ben az Országgyűlés felfüggesztette a sorkötelezettséget, s így továbbszolgálók híján a haderőnek is a piacon kell versenyeznie a munkavállalókért.¹⁰¹ A sikeres műveleteknek azonban elengedhetetlen feltétele az emberierőforrás-képesség létrehozása és teljeskörű biztosítása, ezért is került a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program középpontjába a hazája iránt elkötelezett, lojális ember, azaz a képzett, modern felszereléssel és eszközökkel ellátott katona.¹⁰² Ez tűnik a program egyik legnehezebben végrehajtható pontjának, hiszen a megfelelő fizikai és pszichológiai állapot, a hierarchiatűr és az elvárt időbeli rugalmasság jelentette kritériumok eleve szűkítik a toborozhatók körét.¹⁰³ A cél érdekében olyan életpályamodell megteremtésére volt szükség, amelyben mindenki számára világos és átlátható.¹⁰⁴ Benkő Tibor szerint a modell megtervezése során abban a szellemben jártak el, hogy az „A Hazáért mindhalálig!” elvárással szemben tudjanak biztosítani egyfajta „a bölcsőtől a sírig” jelmonddal leírható gondoskodást a katonák teljes életpályáján keresztül.¹⁰⁵ Ennek első lépéseként átjárhatóvá tették a katonai és közigazgatási életpályamodelleket, összhangban a Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Programmal.¹⁰⁶ Ezzel egyrészt megvédik a kiöregedő, romló egészségi állapotú katonákat az anyagi-egzisztenciális státuszromlástól és az önbecsülés-csökkenéstől, biztosítva számukra, hogy a honvédség munkavállalójaként tovább szolgálhassanak.¹⁰⁷ Másrészt viszont azon szervezetek is profitálhatnak ebből, melyek tapasztalt, megbízható, fegyelmezett dolgozókhoz jutnak ezáltal, jellemzően az államigazgatás,

⁹⁸ Váradi (2021: 22)

⁹⁹ Gallai-Gyuriss (2022: 327)

¹⁰⁰ uo.

¹⁰¹ uo. 316

¹⁰² Benkő (2023 a: 3)

¹⁰³ Gallai-Gyuriss (2022: 316)

¹⁰⁴ Benkő (2023 b: 3)

¹⁰⁵ uo. 6

¹⁰⁶ uo. 4

¹⁰⁷ uo. 12

közigazgatás, oktatás, hazafias-honvédelmi nevelés, kadétképzés területein, de érintettek különböző sportszervezetek, állami cégek, szervezetek is.¹⁰⁸ Ez a változtatás tehát főképp a három szakaszra osztott katonai életpálya¹⁰⁹ utolsó részére koncentrál, de jelentős változásokra volt szükség az első szakaszt illetően is, ami a hazafias-honvédelmi nevelést, az önkéntes katonai szolgálatot és az önkéntes tartalékos programokat foglalja magában. A katonai pályára irányítás érdekében létrehozott intézményekkel nem az volt a kormány célja, hogy minden ott megforduló fiatal katonai pályán folytassa pályafutását, hiszen az ott elsajátított ismeretek és tulajdonságok egyébként is elősegítik egy egészséges, erős társadalom kialakulását.¹¹⁰ A hazafias nevelésben elkülönül az általános honvédelmi nevelés, valamint a honvéd kadét program. Az első jellemzően szakköröket, sportszövetségeket, táborokat, kiállításokat, honvédelmi versenyeket és laktanyai nyílt napokat foglal magában, míg az utóbbi a honvéd középiskolai, gimnáziumi oktatást, a kadét szakképzést és kadét közismereti képzést.¹¹¹ A 2026-os célkitűzést, miszerint a kadétképzést folytató középiskolákban ötezer diák fog tanulni, már 2021-re elérték, az új, 2030-as évre kitűzött tízezres célszám pedig nem tűnik túlzónak, már csak azért sem, mert a 2022/2023-as tanévre 121 középiskola vett részt a programban, összesen 7109 kadéttal.¹¹² A legfrissebb adatok szerint jelenleg 149 intézmény¹¹³ vesz részt a programban, bár pontos leírást nem találtam arról, ez pontosan mit jelent.¹¹⁴ A katonai pályára irányítás felnőtteket célzó részével, azaz a különböző önkéntes tartalékos katonai szolgálatok terén eszközölt újításokkal a következő fejezetben foglalkozom, de itt szeretnék még beszámolni az életpálya második, azaz az aktív katonai szolgálat időszakát érintő változásokról. A 5. ábra jól összefoglalja, milyen ütemben zajlott az illetményfejlesztés a 2015-2022-ig tartó időszakban, gyakorlatilag minden évben történt inflációt meghaladó emelés. A folyamat később sem ért véget: 2022 januárjában újabb 10%-os béremelés következett, februárban pedig hathavi fegyverpénzre is jogosultak lettek a honvédelemben dolgozók.¹¹⁵ A kedvezőtlen inflációs környezet miatt 2022 szeptemberében újabb, ezúttal 26%-os illetményemelésre került sor,¹¹⁶ valamint egy 2024 januárjára esedékes emelésre is ígéret született, ami azonban márciusra tolódott.¹¹⁷ Az éppen aktuális feltöltöttségi adatok nem nyilvánosak, ami megnehezíti annak

¹⁰⁸ Benkő (2023 b: 13)

¹⁰⁹ uo. 7

¹¹⁰ Benkő (2023 c: 7)

¹¹¹ uo.

¹¹² uo. 9

¹¹³ Honvedelem.hu (2024)

¹¹⁴ független forrással nem alátámasztott adat, valamint nem világos, hogy az intézmények mindegyikében folyik-e aktív képzés

¹¹⁵ Gallai-Gyuriss (2022: 316)

¹¹⁶ uo.

¹¹⁷ Index.hu (2024)

eldöntését, mennyire tekinthetők sikeresnek ezek az intézkedések. A célszámokat egyébként országgyűlési határozat rögzítette, mely a békeidőszakban adódó feladatok ellátásához szükséges létszámot határozta meg.¹¹⁸ A 2026-ra kitűzött 37650 fős cél, ami 30000 aktív szolgálatot ellátó katonát és 7-8000 honvédelmi alkalmazottat jelent, továbbá 20000 önkéntes tartalékos katonát is szükségesnek tartott, jelentős növekedésnek számítana a 2007-es, mélypontot jelentő 23950 fős létszámkerethez képest.¹¹⁹ A feltöltés üteme azonban aligha volt a terveknek megfelelő, hiszen időközben 2028-ra tolták el a 30000 fős aktív és 20000 fős tartalékos létszámcél elérését; ehhez képest becslések szerint 2022-ben hozzávetőlegesen 23000 aktív és 12000 fő tartalékos katonával rendelkezhetett az ország.¹²⁰

5. ábra: Illetményfejlesztés, 2015-2022

Jogviszony	2015–2019					2020	2021	2022 év eleje / II. fele
	2015	2016	2017	2018	2019			
Hivatásos / szerződéses katona	30% (differenciált mértékben)	5%	5%	10,7% 5% + (5,7% honvéd- tól őrnagyig „C+”)	7,5% 3,5% + (4% kiterjesz- tése a teljes állományra „C++”) + 500 000 Ft/fő (fegyverpénz)	10%	A 2020. évi 10% beépült az illetménybe	10% + 6 havi illetmény (fegyverpénz) / A második félévben szeptembertől: átlag 25%
Honvédelmi alkalmazott					20%	5%	5%	5%

Forrás: Benkő (2023 b: 10)

II.7 Tartalékos rendszer

„Mindenki előtt világos, hogy tartalékerő nélkül nem létezik ütőképes haderő”,¹²¹ ennek ellenére a 2002 óta létező Önkéntes Tartalékos Rendszer (ÖTR) a 2010-es évre mindössze 17 főnyi önkéntes tartalékost tudott felmutatni, tehát sem hatékornak, sem pedig népszerűnek nem volt tekinthető.¹²² Ennek orvoslására már 2010-ben megkezdődött az új ÖTR kidolgozása, melynek keretein belül az MH létrehozta 2011-ben az önkéntes védelmi tartalékos (ÖVT), majd 2012-ben az önkéntes műveleti tartalékos katonai szolgálatot (ÖMT).¹²³ Az ÖVT létrehozása voltaképpen az addigi katonai objektumokat védő fegyveres biztonsági szolgálatok

¹¹⁸ Benkő (2023 a: 8)

¹¹⁹ uo.

¹²⁰ Novekedes.hu (2022)

¹²¹ Benkő (2023 c: 10)

¹²² Bodó (2022: 48)

¹²³ Benkő (2023 c: 10)

állományának beemelését jelentette az ÖTR-be,¹²⁴ míg az ÖMT esetében az addigi nyugellátásban részesülő, volt hivatásos állományt szőlítették meg, akik megőrizhették adómentes szolgálati járadékukat, ha vállalták a műveleti tartalékos szolgálatot.¹²⁵ A műveleti tartalékosok kapcsán érdemes lehet megjegyezni, hogy többségük a korábbi elbocsátások miatt lett „kényszernyugdíjas”, s hogy bár korábbi rendfokozatukhoz képest gyakran alacsonyabb beosztásba kerültek, de bevetetőségükről mind a 2013-as nagy dunai árvíz időszakában, mind a migrációs válság során a déli határszakasz műszaki zárrendszerének kiépítésekor, mind pedig a koronavírus-járvány megfékezésében nyújtott szolgálatuk során tanúbizonyságot tettek.¹²⁶ Benkő szerint az igazi áttörést a 2017-ben létrehozott, területi elven szervezett katonai tartalékos rendszer hozta, melybe már sokan hazafiságból jelentkeztek,¹²⁷ s azok számára is vonzó lehetett, akik nem akartak otthonuktól eltávolodni, kiképzés után ott szerették volna eltölteni szabadidejüket.¹²⁸ A tartalékosok létszámviszonyait bemutató 6. ábra szerint szükség is volt erre az új lendületre, hiszen a tervezett 8000 főt nem érte el, és a kiöregedés miatt csökkenni is kezdett a létszám. 2021-ben a járványhelyzet miatt munkanélkülivé váltak megsegítésére indult a speciális önkéntes tartalékos rendszer,¹²⁹ valamint az önkéntes katonai szolgálat, mely főleg fiatalokat célozott meg, és a résztvevők a hat hónapos kiképzés után tartalékos katonaként kerülnek nyilvántartásba, később pedig többletpontokat kaphatnak, ha felsőfokú tanintézménybe jelentkeznek.¹³⁰ Bodó szerint a fiatalok megszólítása sikeres volt a kormány részéről, hiszen az önkéntes katonai szolgálatra jelentkezők jelentős többsége 25 év alatti volt,¹³¹ de a 2026-ra tervezett 20000 fős, valamint a 2030-ra tervezett 25000 fős tartalékos létszámmig¹³² még hosszú az út.

¹²⁴ Bodó (2022: 48)

¹²⁵ uo. 49

¹²⁶ Benkő (2023 c: 10)

¹²⁷ uo. 11

¹²⁸ Bodó (2022: 49)

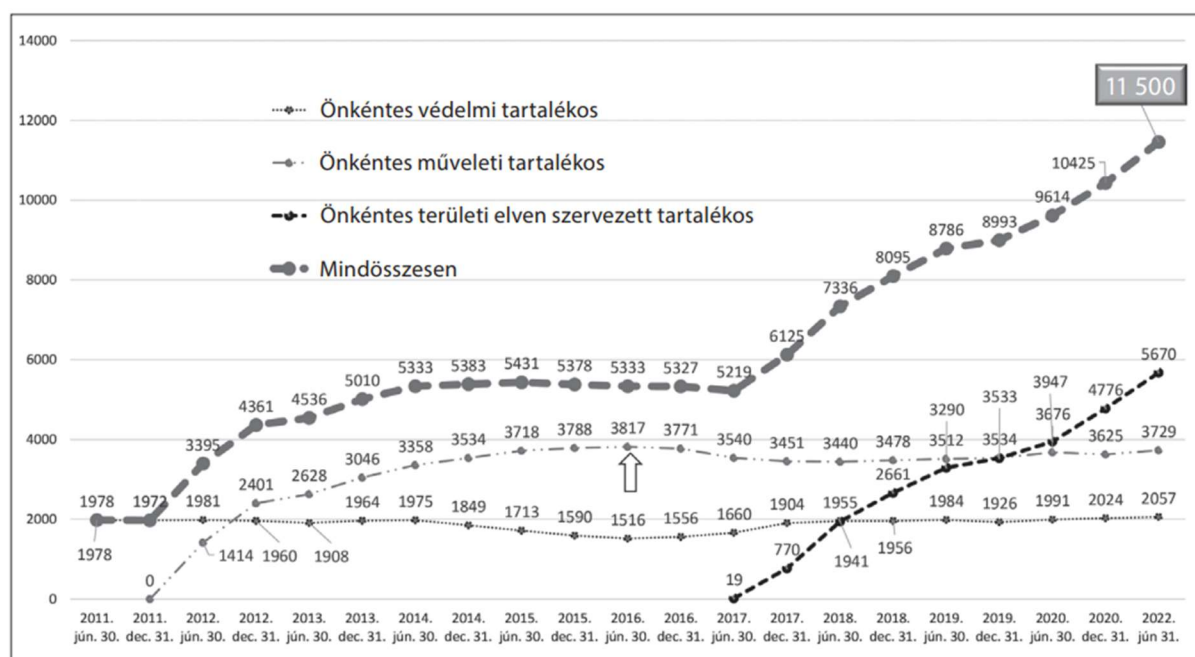
¹²⁹ Benkő (2023 c: 12-13)

¹³⁰ uo. 13

¹³¹ Bodó (2022: 50)

¹³² Benkő (2023 c: 11)

6. ábra: Az önkéntes tartalékos rendszer szolgálati formái és létszámviszonyai

Forrás: Benkő (2023 c:12)

II.8 Védelmi ipar

A korábbi helyzethez képest, amikor a hadiipar már a katonáink alapvető felszereléseit sem tudta előállítani,¹³³ a 2010-es parlamenti ciklustól kezdődően jelzésértékű változás ugyan a 2011-es Védelmi Ipari Stratégia, a 2012-ben meghirdetett HADIK-terv, az új Nemzetbiztonsági Stratégia és Nemzeti Katonai Stratégia, de a védelemre fordítható kiadások tekintetében ekkor még nem történt előrelépés.¹³⁴ 2016-ban azonban a kormány meghirdette a Zrínyi 2026 programot, valamint az „Irinnyi Terv – Az innovatív iparfejlesztés irányainak meghatározásáról” programját is, aminek a védelmi ipari része a stratégiai céljait és prioritásait tekintve megegyezik a korábbi Védelmi Ipari Stratégiával, valamint a HADIK-tervvel.¹³⁵ A későbbi eredmények értékelésénél érdemes figyelembe venni, hogy a rendelkezésre álló tudásbázis, a hazai innovációs rendszer, a K+F kapacitások, valamint a mérnöki tudásbázisunk színvonalát illetően igen eltérőek voltak a vélemények, egyedül a mérnök-katonai képességek szinte teljes hiányában volt konszenzus.¹³⁶

Budavári Krisztina 2019-es értékelése szerint az addigi adatok szerint nem történt jelentős előretörés, igaz a HM „felélesztette” gazdasági társaságait, és a kormány a korábbinál

¹³³ Hirado.hu (2012)

¹³⁴ Budavári (2020: 42-43)

¹³⁵ uo. 61

¹³⁶ uo. 62

kedvezőbb környezetet teremtett az iparág szereplőinek.¹³⁷ A szerző egy évvel későbbi tanulmányából azt is megtudhatjuk, hogy az Irinyi terv azon célja, hogy 2020-ra az ipari termelés megközelítse a hazai össztermék 30%-át nem teljesült, valamint azt is, hogy az Európai Innovációs Eredménytáblán a 2019-es évig nem változott a pozíciónk a 2016-os évhez képest.¹³⁸ Azóta egyébként egy helyet sikerült javítanunk, így hátulról már a 7. helyen állunk, a legfrissebb, 2022-es adatok¹³⁹ alapján, hírek szerint pedig a 2023-as eredmény még jobbnak ígérkezik.¹⁴⁰ A fegyvergyártás elindítása a 2018-as évhez köthető: már ebben az évben átadták az első, cseh licenz alapján, de már itthon gyártott fegyvereket.¹⁴¹ Szintén ebben az évben kötötte meg az N7 Nemzeti Védelmi Ipari Innovációs Holding Zrt., valamint a Rába Autóipari Holding Nyrt. a török Nurol Makina nevű céggel a keretszerződést, mely szerint a Gidrán és a Nomád nevű járművek részben egy kaposvári gyárban kerülnek majd összeszerelésre.¹⁴² A 2019-es évben került sor a brit–osztrák Hirtenberger Defence Systems GmbH & Co KG vállalat felvásárlására, mellyel fontos know-how-ra is szert tett az ország a nagy kaliberű lőszergyártás területén.¹⁴³ 2020-ban pedig letették a zalaegerszegi gyár alapjait, melyben 2023-ra el is készült az első Hiúz gyalogsági harcjármű.¹⁴⁴ A 2021-elfogadott Védelmi Ipari Stratégia nevű dokumentumot ugyan titkos, de az azóta lezajlott beruházások, fejlesztések alapján lehet következtetni a védelmi ipar újjáépítésének irányaira.¹⁴⁵ Ezek szerint a védelmi ipar hat, gyártási terület és földrajzi elhelyezkedés alapján is elkülönülő klaszterre osztható, valamint arra is következtetni lehet, hogy mi alapján választhatott a kormány partnereket az együttműködésekhez.¹⁴⁶ A dokumentum elfogadásának évében sor került a cseh AERO Vodochody nevű vállalat magyar állami kézbe vételére, mely cég katonai kiképző és könnyű harcászati repülőgépeket gyárt.¹⁴⁷ A folyamat a gyulai Airbus SE gyáranak 2022-es elkészültével folytatódott, ahol helikopter-alkatrészeket gyártanak,¹⁴⁸ majd az év végén a német-izraeli Dynamit Nobel Defence nevű, reaktív páncélokat és páncéltörő eszközöket gyártó céggel való megállapodással folytatódott, mely alapján Kiskunfélegyházán meg is kezdődhetett

¹³⁷ Budavári (2019: 155-156)

¹³⁸ Budavári (2020: 63)

¹³⁹ Ec.europa.eu (2023)

¹⁴⁰ Vg.hu (2023)

¹⁴¹ Budavári (2020: 129)

¹⁴² Gallai-Gyuriss (2022: 320)

¹⁴³ Budavári (2020: 129)

¹⁴⁴ RTL.hu (2023)

¹⁴⁵ Gallai-Gyuriss (2022: 319)

¹⁴⁶ uo.

¹⁴⁷ uo. 321-322

¹⁴⁸ uo. 321

a gyártás.¹⁴⁹ Bár a hazai védelmiipar újraindítása költséges, időigényes és bonyolult folyamat, a kezdeti évekhez képest mindenképp elmondható, hogy a folyamatok felgyorsultak, bizonyos befektetések esetén már elindult a gyártás ugyan, de van, ahol még csak az infrastruktúra kiépítése zajlik.¹⁵⁰ Egyes szakértők szerint a siker kulcsa a hatékony innovációs ökoszisztéma létrejötte lehet, mely terén Magyarország jelenleg nem áll jól.¹⁵¹ A miniszterelnök, Orbán Viktor azonban úgy látja, hogy az ország két-három évnyi előnyre tett szert¹⁵² azzal, hogy a többiekhez képest korábban kezdett befektetni ebbe az előtte Európa-szerte elhanyagolt iparágba.

III. Kutatási eredmények

Dolgozatom harmadik részében bemutatom, hogy az elmúlt tíz év alatt milyen kritikákkal éltek a különböző ellenzéki pártok képviselői a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság üléseinek jegyzőkönyvei alapján. A sajtóban megjelenő megnyilatkozásokhoz képest az elhangzottakat vélelmezhetően hűen visszaadó jegyzőkönyveket átvizsgálva próbáltam rendszerezni az elhangzott kritikákat, melyeket végül négy tágabb kategóriába tudtam besorolni, s így csoportosítva fogok bemutatni. Ezek: a forráshiány és forráselosztás, a létszámhiány, a beszerzések, valamint az átláthatóság/együttműködés hiánya.

III.1 A haderőfejlesztés megítélése

A kutatási eredmények ismertetését a haderőfejlesztéshez való ellenzéki hozzáállás rövid bemutatásával szeretném kezdeni. Azért tartom ezt fontosnak, mert a különböző kritikák szisztematikus vizsgálata nélkül nem egyértelmű, hogy a különböző ellenzéki képviselők egyetértenek-e a haderőfejlesztés indokoltságával. A későbbiekben ismertetett rengeteg negatív hozzászólás miatt elsőre úgy tűnt, hogy az ellenzéki pártok minden egyes lépést kritikusan fogadtak, s hogy a folyamat egészével nem értenek egyet. Később azonban világossá vált, hogy ez nem igaz. Sőt, elmondható, hogy a korai jegyzőkönyvek arról árulkodnak, hogy az ellenzéki képviselők kimondottan ösztönözni próbálták a fejlesztési folyamatok beindítását, kritikus hozzászólásaik pont a fontos beszerzések elmaradásával voltak kapcsolatosak, később pedig a folyamat módját kritizálták, szinte sosem megkérdőjelezve a reform létjogosultságát.

A beszerzéssel kapcsolatos kritikus hozzászólásokról egy későbbi fejezetben számolok majd be, de ezek kapcsán is több olyan gondolat jelenik meg, melyből következtethetünk a képviselők haderőfejlesztéssel kapcsolatos hozzáállására. Ilyen például Harangozó Tamás,

¹⁴⁹ Gallai-Gyuriss (2022: 321)

¹⁵⁰ uo. 324

¹⁵¹ Budavári-Taksás-Hegedűs (2022:132)

¹⁵² Kormany.hu (2024)

MSZP-s képviselő, a bizottság alelnökének megnyilvánulása 2015. 06. 04-én, melyben kifejti, hogy a helikopterbeszerzést minden párt támogatja, hiszen arra nagy szüksége van a honvédségnek,¹⁵³ vagy a független¹⁵⁴ Vadai Ágnesé, aki a helikoptertendert össznemzeti ügynek nevezi.¹⁵⁵ Az akkori honvédelmi miniszter, Hende Csaba ezzel egyet is értett, válaszából kiderül, hogy csupán a projekt finanszírozását képzei máshogy a kormány, mivel azt külön forrásból kívánták megoldani, tekintve, hogy több tárca is érintett.¹⁵⁶ Simicskó István honvédelmi miniszterjelölti meghallgatásán is kulcsfontosságúnak nevezte a helikopterek ügyét,¹⁵⁷ látszik tehát, hogy a kormány és az ellenzék között ebben a kérdésben egyetértés volt. A szakirodalomban láthattuk korábban, milyen lényeges kérdésnek tartja a kormány a hadsereg létszámának emelését. Nem látta ezt máshogy az ellenzék sem, Harangozó Tamás a Demeter Mártával¹⁵⁸ közösen benyújtott határozati javaslat¹⁵⁹ kapcsán kijelentette, hogy mindenki érdekének tartja, hogy a hadsereg létszámát feltöltésük,¹⁶⁰ egy későbbi ülésen pedig egy törvényjavaslat¹⁶¹ kapcsán azt mondta, hogy bár a sportszövetségek és a tartalékos rendszer is fontos, előbb a hadsereg állományát kellene bővíteni és felszerelni.¹⁶² A hadsereg megreformálásának igénye akkor is kiolvasható az ellenzék szavaiból, amikor éppen a Zrínyi haderőfejlesztési programot kritizálják a mögöttes koncepciót hiányolva. Ilyen például Vadai Ágnes 2017-es felszólalása, melyben a Zrínyi 2026-ot úgy jellemezte, hogy ebben a programban „mindent is fejlesztünk egy időben”.¹⁶³ Magának a programnak a létezését is megkérdőjelezték néhány alkalommal. Demeter Márta 2018-ban jelentette ki ezt, hozzátéve, hogy a Zrínyi 2026 csak egy címke, amit a költségvetés bizonyos soraihoz odaragasztanak,¹⁶⁴ Vadai Ágnes pedig két alkalommal is Columbo feleségéhez hasonlította a programot, akiről mindenki hallott már, de még senki sem látta.¹⁶⁵ A későbbi időszakban is találtam a program indokoltságát alátámasztó hozzászólást: 2018-ban Vadai Ágnes leszögezte, hogy a bizottság jelenlévő tagjai mind abban érdekeltek, hogy 8 év kivéreztetés után a hadsereg fejlődni kezdjen, s azt is rögzítette, hogy ő lenne a legboldogabb, ha minden szükséges eszközt be tudnának

¹⁵³ OGY HRB (2015e:17)

¹⁵⁴ megjegyzés: A DK képviselői ekkoriban nem voltak elegenden a frakcióalakításhoz

¹⁵⁵ OGY HRB (2015e:23)

¹⁵⁶ ui. 19

¹⁵⁷ OGY HRB (2015g:26)

¹⁵⁸ Demeter Márta ekkor az MSZP frakciójának tagja, később a bizottság alelnöke

¹⁵⁹ A Magyar Honvédség létszámihiányának megszüntetéséhez szükséges halaszthatatlan intézkedésekről szóló határozati javaslat (H/7668. szám)

¹⁶⁰ OGY HRB (2015k:45)

¹⁶¹ A honvédelmi sportszövetségről szóló T/12696. számú törvényjavaslat

¹⁶² OGY HRB (2016f:9)

¹⁶³ OGY HRB (2017b:22)

¹⁶⁴ OGY HRB (2018c:8)

¹⁶⁵ uo. 9

szerezni a hadsereg számára.¹⁶⁶ Demeter Márta 2019-ben ugyan megkérdőjelezi a 44 db Leopard harckocsi beszerzésének indokoltságát, arra is rákérdez, vajon milyen támadásra számít a kormány, mi szükség van a beszerzésre, de emellett örömét is kifejezi, hogy valamilyen katonai eszköz beszerzése végre megtörténik.¹⁶⁷ A hadiipar fejlesztéséhez a Jobbik is pozitívan viszonyult. Ezt bizonyítja Varga-Damm Andrea, jobbikos képviselő 2019-es javaslata, mely költségvetési támogatást szánt a hadiiparnak, mivel – ahogy a Jobbikos képviselő kifejtette – a hadiipari potenciált erősíteni lehetséges és érdemes.¹⁶⁸ Harangozó Tamás volt az egyetlen, akinek a hozzászólása megkérdőjelezte a haderőfejlesztés egy elemének indokoltságát, és azt is csak 2021-ben. Az MSZP-s politikus a száz-, illetve ezermilliárdos honvédségi beszerzések kapcsán megjegyezte, hogy azok indokoltságának kérdésére majd csak egy új kormány adhat választ.¹⁶⁹ Mégsem mondható, hogy változás lett volna a szocialisták hozzáállásában, mert 2023-ban szintén Harangozó Tamás azt mondta, hogy szerinte „politikai pártállástól függetlenül – a Magyar Honvédség fejlesztésére minden támogatást meg kell adni”.¹⁷⁰ Az utolsó idevágó megnyilvánulás a Mi Hazánk-os Novák Elődé volt 2023-ban. Haderőfejlesztést támogató hozzászólásában kevésnek találta a beszerzett eszközök számát,¹⁷¹ a dróngyártást pedig mindenképpen támogatandónak nevezte.¹⁷² Ezen megnyilvánulásokról tehát az látszik, hogy a haderőfejlesztési program minden fontosabb elemének létjogosultságát illetően konszenzus volt a vizsgált időszakban, a kritikák inkább a végrehajtás módjában találnak kivetnivalót, ahogy azt a következő fejezetekben be is fogom mutatni.

III.2 Forráshiány és forrásfelhasználás

A legjelentősebb, több másik kategóriába sorolt problémával is összefüggő csoportba a forráshiánnyal, a pénzek nem megfelelő elosztásával kapcsolatos kritikákat soroltam, melyeken belül kiemelt fontosságú alcsoportként kezeltem az illetménnyel, szolgálati nyugdíjjal és honvédségi dolgozók anyagi juttatásával kapcsolatos kérdéseket. Összesen harminc bizottsági ülésen hangzott el olyan hozzászólás, mely szerint nem elégséges vagy nem jól elosztott a hadseregre fordított összeg. Azért tartottam fontosnak, hogy ezen kategórián belül külön kezeljem a honvédségi dolgozóknak járó anyagi juttatások kérdését, mert ezt az alkategóriát leszámítva szinte teljesen eltűnt a diskurzusból ez a kritikai elem a 2018-as évet követően. A

¹⁶⁶ OGY HRB (2018d:31)

¹⁶⁷ OGY HRB (2019a:17)

¹⁶⁸ OGY HRB (2019c:12)

¹⁶⁹ OGY HRB (2021c:14)

¹⁷⁰ OGY HRB (2023a:18)

¹⁷¹ OGY HRB (2023b:21)

¹⁷² ui. 22

jegyzőkönyvek anyagából az látszik, hogy a 2018. 07. 04-i ülés óta egyetlen alkalommal, a 2023. 11. 16-i ülésen fogalmazódott meg olyan kritika, amely kevesellte a védelmi kiadásokat.

Ne rohanjunk azonban ennyire előre, hiszen időrendi sorrendben szeretném bemutatni a hozzászólásokat, hogy láthassuk, hogyan alakult a diskurzus a védelmi kiadásokat illetően. A vizsgált időszakban először a 2014. 10. 29-i ülésen kerültek szóba az anyagiak. Az MSZP képviselője, Demeter Márta a 2013-as költségvetés kapcsán megjegyezte, hogy alulfinanszírozottsága miatt a Magyar Honvédség Alaptörvényben meghatározott feladatainak ellátása is veszélybe került, valamint, a DK-s képviselő, Vadai Ágnes ugyanezen ülésen a 2013-as évet mélypontnak nevezte, a helyzetet tragikusnak értékelte, kiemelve a technikai avulás és az elvándorlás problémáját.¹⁷³ A Fidesz képviselője, Vas Imre úgy érvelt a Demeter Márta által felhozott kritikával szemben, hogy a Honvédség költségvetésének csökkenését annak egészségügyi intézményeinek költségvetésének az egészségüghöz való átsorolása okozta, illetve megemlítette a kormány azon ígértét, hogy 4 év alatt 50%-kal növelik a katonák fizetését.¹⁷⁴ A 2014. 11. 26-i bizottsági ülésen szintén Demeter Márta nyilvánult meg, ezúttal már a 2015-ös költségvetés kapcsán, melynek kiadásai véleménye szerint csak tűzoltásra elegendők, még az MSZP által beadott módosító indítvánnyal együtt is.¹⁷⁵ Ezen indítvány szerint már a 2015-ös évben fel kellett volna emelni a védelmi kiadásokat a GDP 1%-ára,¹⁷⁶ hiszen egyébként a 2016-tól tervezett 0,1%-pontos évi emelésekkel sohasem fogjuk elérni a walesi csúcson vállaltakat.¹⁷⁷ A bizottság elnöke, Kósa Lajos (Fidesz) válaszában kitért rá, hogy a 2% inkább egy elvi mutató az USA részéről, és hogy miniszterelnöki vállalás csak a 2022-es évre vonatkozóan született, a GDP 1,39%-nyi részének védelmi célokra fordításáról.¹⁷⁸ Egy hasonló indítványt egyébként a 2015-ös évben is benyújtott az MSZP a következő évi költségvetést illetően, de 1 támogató és 6 elutasító szavazattal ezt sem fogadta el a bizottság.¹⁷⁹ A 2015-ös évben további négy bizottsági ülésen hangzott el a védelmi költségvetéssel kapcsolatos kritika, melyekben az MSZP részéről a csökkenő források miatt öregedő eszközök,¹⁸⁰ valamint a működést is veszélyeztető anyagi forráselvonásokat¹⁸¹ említették. Demeter Márta ennek kapcsán egyenesen úgy fogalmazott, hogy „ami az elmúlt öt évben a

¹⁷³ OGY HRB (2023b:8-9)

¹⁷⁴ uo. 8

¹⁷⁵ OGY HRB (2014b:17)

¹⁷⁶ uo. 21

¹⁷⁷ uo. 22

¹⁷⁸ uo. 23

¹⁷⁹ OGY HRB (2015d:38)

¹⁸⁰ OGY HRB (2015e:16)

¹⁸¹ OGY HRB (2015i:21)

honvédelem területén történt, egyenlő a katasztrófával”.¹⁸² Vadai Ágnes a 2015. 11. 24-i ülésen a honvédelem lerohasztásáról, folyamatosan csökkenő költségvetésről beszélt.¹⁸³ A 2016-os évben is hasonló kritikák érték a védelmi költségvetést, és e téren ismételten a DK-s Vadai Ágnes és az MSZP volt a legaktívabb. A 2017-es év során egyetlen ülésen hangzott el ide vágó kritika: Vadai Ágnes technikai leépítésről beszélt az elmúlt 7 év költségvetési megszorításai kapcsán,¹⁸⁴ Harangozó Tamás MSZP-s képviselő pedig kijelentette, hogy a Hende Csaba vezetése alatt eltelt pár év a honvédség területén anyagi szempontból is mélypontnak tekinthető.¹⁸⁵ Demeter Márta a 2018-as költségvetést illetően – már az LMP színeiben – benyújtott indítványában a honvédelmi költségvetést a GDP 1,2%-ára kívánta megemelni, s további évi 0,2%-pontos emelésekkel javasolta elérni 2022-re a 2%-os szintet.¹⁸⁶ Szintén 2018-ban, de már a 2019-es költségvetés kapcsán nehezményezte Demeter Márta és Harangozó Tamás, hogy a honvédelmi tárca 50 millió Ft-os támogatást nyújt a Magyar Futball Akadémia számára, mert szerintük a Honvéd Égészségpénztár károsultjainak, illetve a Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégiumnak is nagyobb szüksége lenne erre a pénzre.¹⁸⁷ Sulyok János helyettes államtitkár a Honvédelmi Minisztériumtól válaszában azt mondta, hogy a károsultakra már 1,2 milliárd Ft-ot költött a tárca, és igen pozitív visszhang érkezett az állomány felől az ügyben, s az említett középiskola is nagy összeget kap a tárcától, a Honvéd Sportegyesületek köréhez köthető akadémiát pedig az emelkedő költségvetés ellenére is csak a korábbival megegyező összeggel támogatják.¹⁸⁸ Nagyobb visszhangja volt annak, amikor Sulyok János arra hivatkozva tagadta meg egy módosító indítvány támogatását, hogy az a kérdéses 20 milliárd forintot a lakossági kommunikációt végző Miniszteri Kabinetirodától vonta volna el, ellehetetlenítve így a lakosság bevonását a döntéshozási mechanizmusba.¹⁸⁹ Demeter Márta szerint inkább arról volt szó, hogy a kormány azért nem ad több pénzt haderőfejlesztésre, hogy a nem létező Zrínyi 2026 programot sikersztoriként tudják propagálni.¹⁹⁰ Ekkortól viszont megváltozott az ellenzéki kommunikáció, és a 2023. 11. 16-i ülésig, tehát több, mint öt éven keresztül nem érte a kormányt olyan kritika, amely a védelmi költségvetést érintette volna. A jobbkios Varga-Damm Andrea annyi jegyzett meg, hogy ha korábban nem hanyagolták volna el a HM költségvetését, akkor később (2019-ben) nem kellett

¹⁸² OGY HRB (2015g:25)

¹⁸³ OGY HRB (2015j:11-12)

¹⁸⁴ OGY HRB (2017b:24)

¹⁸⁵ uo. 26

¹⁸⁶ OGY HRB (2018a:31)

¹⁸⁷ OGY HRB (2018c:14-15)

¹⁸⁸ uo. 15-16

¹⁸⁹ uo. 17-18

¹⁹⁰ uo. 18

volna ilyen nagy összegeket költeni rá,¹⁹¹ Harangozó Tamás egy későbbi ülésen pedig üdvözlendőnek nevezte, hogy a kormány végre több pénzt költ a honvédségre, csak azt nehezményezte, hogy bizonyos beszerzésekről a hírlapokból kell értesülnie.¹⁹² A DK-s Vadai Ágnes is elmondta, hogy örül a honvédelmi költségvetés növelésének, annak viszont nem, hogy ezzel együtt a korrupció is nőtt a tárcánál.¹⁹³ Novák Előd (Mi Hazánk) hozta vissza a diskurzusba 2023. 11. 16-án a forráshiány témakörét, amikor megjegyezte, hogy önmagában a 2% elérése nem elegendő, évtizedekig fenn is kell azt tartani,¹⁹⁴ s szerinte a külföldi missziók helyett inkább hadseregfejlesztésre és a katonák javadalmazására kellene költeni.¹⁹⁵ Az itt megjelenő, juttatásokkal kapcsolatos bírálat nem újkeletű: mint azt már megjegyeztem, ez az egyetlen költségvetéssel kapcsolatos kritika, mely végig jelen van a vizsgált időszak diskurzusában. Ezen belül is a szolgálati járandóságot ért 16%-s adóteherrel önkéntes tartalékos szolgálatba kényszerített, korábbi karkedvezményes nyugdíjasok esete volt a legfontosabb, ami összesen tizenegy ülésen került szóba, először 2014. 12. 02-án,¹⁹⁶ legutóbb pedig 2021. 06. 01-én,¹⁹⁷ de a nyugdíjrendszer szétverése még a 2023. 05. 02-i ülésen is előkerült.¹⁹⁸ A kormány álláspontját 2014-ben Hende Csaba ismertette. E szerint a törvényi változtatások miatt kaptak járandóságot a korábban a nyugdíjkorhatár előtt karkedvezménnyel nyugdíjazottak, ami azonban személyi-jövedelemadó köteles, s ehhez képest csak opcionális kedvezmény számukra az szja kiváltása, 60 napos tartalékos szolgálat.¹⁹⁹ (Bár nem részletezem, de ebbe a kategóriába soroltam még a már említett egészségpénztár volt tagjainak kárpótlási ügyét, a különböző túlórakifizetési vitákat a migrációs válság kapcsán, a valódi életpálya-modell hiányát, a szolgálati nyugdíj, valamint az árvasági ellátás elvételével foglalkozó felszólalásokat.) Összegzésként tehát annyit érdemes megállapítani, hogy bár a 2018-as évtől kezdve egy kivételtől eltekintve nem érte kritika a védelmi költségvetés nagyságát, a katonák juttatásait viszont napjainkig kevésnek tartják az ellenzéki képviselők.

III.3 Létszámbírálat

A katonának járó juttatásoktól nem független, így a diskurzusban is gyakran vele együtt jelenik meg a létszámbírálat, illetve a feltöltöttség problémája. A tisztánlátást nehezíti, hogy a pontos

¹⁹¹ OGY HRB (2019a:28)

¹⁹² OGY HRB (2019b:21)

¹⁹³ OGY HRB (2019c:7)

¹⁹⁴ OGY HRB (2023b:24)

¹⁹⁵ uo. 26

¹⁹⁶ OGY HRB (2014c:12-13)

¹⁹⁷ OGY HRB (2021a:2)

¹⁹⁸ OGY HRB (2023a:18)

¹⁹⁹ OGY HRB (2014c:13)

létszámadatok nem nyilvánosak, de az ellenzéki kritika szerint a keretlétszámokat folyamatos emelését nem követi a valódi létszám emelkedése, és nekik is nehéz úgy döntést hozni, hogy a valódi feltöltöttségi adatokat nem ismerik. Lássuk a konkrét hozzászólásokat! Rögtön a 2014. 10. 29-i ülésen felmerültek a honvédség létszámával kapcsolatos problémák: Demeter Márta (MSZP) a 2013-as év zárszámadásával kapcsolatosan megjegyezte, hogy a katonáállomány az elmúlt évek mélyrepülése után további 391 fővel csökkent,²⁰⁰ Vadai Ágnes pedig kijelentette, hogy az elvándorlást a beígért béremelés sem fogja kompenzálni.²⁰¹ 2015. 04. 08-án újra Demeter Márta szólalt fel a bizottsági ülésen egy módosító javaslat kapcsán, mellyel az időkeret általános szolgálati rendben való használatának lehetővé tételét szerették volna megakadályozni.²⁰² Az akkor még MSZP-s képviselő úgy érvelt, hogy a feltöltöttség hiánya miatt keletkező túlszolgálat készteti a kormányt az időkeret bevezetésére, de erre szerintem nem ez a megoldás, a létszámkeretet kellene feltölteni, kerüljön is ez bármibe.²⁰³ Dankó István államtitkár válaszában úgy érvelt, hogy az igazán lényeges ok amiért be kívánják vezetni az időkeret alkalmazhatóságát az, hogy így jóval nagyobb rugalmasságot tudnak biztosítani az állományilletékes parancsnokok számára a katonai feladatok ellátására, s kiemelte, hogy a katonákat védő garanciák továbbra is megmaradnak,²⁰⁴ s végül támogató szavazat nélkül került elutasításra a módosító javaslat.²⁰⁵ Harangozó Tamás a 2015. 06. 04-i ülésen tért ki a létszámkérdésre. Állítása szerint 2010 és 2013 között 1300 fővel csökkent katonák száma, s javulást a 2014-es év sem hozott, így legalább 5000 fős létszámhiányt említett.²⁰⁶ Hende Csaba válaszában úgy fogalmazott, hogy a létszámhiánnyal folyamatosan küzdenek, az utolsó illetményemelés még 2002-ben volt, s hatása már erodálódott, így újabb emelésre van szükség, mely vélhetően megoldja majd a problémát.²⁰⁷ Már a migrációs válságra reagálásként született egy javaslat,²⁰⁸ melynek 6. §-a felfüggesztette a vezénylésre, szolgálatteljesítési időre, pihenőidőre, túlszolgálatra, ór-, ügyeleti és készenléti szolgálatra vonatkozó rendelkezéseket. A 2015. 11. 24-i ülésen zajlott a javaslat részletes vitája, mely során Harangozó Tamás egyenesen alaptörvény-ellenesnek nevezte a javaslatot, mellyel szerintem az 5500 fős létszámhiányt szeretnék orvosolni, s ami szerintem az állomány kizsigerelésével jár.²⁰⁹ A Jobbik akkori

²⁰⁰ OGY HRB (2014a:7)

²⁰¹ uo. 9

²⁰² OGY HRB (2015c:67)

²⁰³ uo.67

²⁰⁴ uo. 67

²⁰⁵ uo. 68

²⁰⁶ OGY HRB (2015e:16-17)

²⁰⁷ uo. 21

²⁰⁸ Egyes honvédelmi tárgyú törvények módosításáról szóló törvényjavaslat (T/7400.)

²⁰⁹ OGY HRB (2015j:8-9)

képviselője, Novák Előd a 2016. 02. 23-i ülésen a tartalékos rendszerrel kapcsolatban fogalmazott meg kritikát, amikor Simicskó István munkáját úgy értékelte, hogy nem tett semmit a tartalékosok ügyében, a helyzetet siralmasnak nevezte, és azt nehezményezte, hogy semmi sem történik, pedig a többbezer tartalékos létszám nagy részét a védelmi tartalékosok teszik ki, akik hátterüket tekintve jellemzően biztonsági őrök, műveleti tartalékosból pedig csak 515 van.²¹⁰ Harangozó Tamás a 2016. 10. 19-i ülésen fejtette ki véleményét Orbán Viktor azon tervével kapcsolatban, mely szerint húszezer fős önkéntes tartalékost akarnak kiképezni az elkövetkező években.²¹¹ Az MSZP-s politikus elmondta, hogy véleménye szerint nem ártana, ha előbb az 5-6 ezer főt nélkülöző hivatásos állomány kerülne feltöltésre.²¹² Szintén ebben a témában nyilatkozott a 2016. 11. 15-i ülésen, ahol kifejtette, hogy a sportszövetség és a tartalékos rendszert felállításával a hadsereg feltöltése után kellene csak foglalkozni a kormánynak,²¹³ egy későbbi ülésen pedig azt mondta, a létszámkeret emelése teljesen komolytalan, amíg az állomány nincs feltöltve,²¹⁴ s 20%-os létszámhiányt is említett.²¹⁵ Egy 2018-as ülésen is szó volt a létszámmal kapcsolatos problémákról, az akkor már LMP-s Demeter Márta valamiféle trükközésre gyanakodott a létszámkeret megemelésével kapcsolatban, s elmondta, hogy az nem oldja meg az állomány feltöltetlenségének problémáját, sőt, csak a hiányt növeli,²¹⁶ melynek mértékére korábban 8 ezer főt említett.²¹⁷ Ugyanezen az ülésen Vadai Ágnes szerette volna, ha zárt ülést rendelnek el, hogy a valódi feltöltöttséggel kapcsolatban megtudhassák a pontos adatokat,²¹⁸ de erre végül nem került sor. Helyette a jelenlévő Kádár Pál közigazgatási államtitkár elmondta, hogy a Honvéd Vezérkar főnökének engedélye nélkül egyébként sem adhatná ki ezt az adatot.²¹⁹ Kósa Lajos ezen felül még kifejtette azt is, hogy ezen keretszám meghatározásához, mely csak egy felső határt szab a kormány számára, nem kell tudni a bizottsági tagoknak a feltöltöttségi adatokat.²²⁰ A 2019-es év során további három alkalommal volt szó a honvédség létszámproblémáiról, érdemi változás azonban nem volt a diskurzusban. Némi információt ugyan a 2019. 06. 18-i ülésen elhangzottakból megtudhatunk: Harangozó Tamás kérésére Benkő Tibor honvédelmi miniszter mutatott be bizonyos számokat, melyeket ugyan nem olvasott fel a nyílt ülésre hivatkozva, de elmondása

²¹⁰ OGY HRB (2016a:39-40)

²¹¹ Index.hu (2016)

²¹² OGY HRB (2016e:9)

²¹³ OGY HRB (2016f:8-9)

²¹⁴ OGY HRB (2016g:23)

²¹⁵ uo. 25

²¹⁶ OGY HRB (2018d:28)

²¹⁷ uo. 15

²¹⁸ uo. 31

²¹⁹ uo. 32

²²⁰ uo. 33

szerint javulás történt a feltöltöttséget illetően.²²¹ Szintén e két szereplő 2021-es ülésen elhangzott párbeszédéből tudhattuk meg, hogy a katonai szervezeteink feltöltöttsége 75-94% között mozog.²²² A 2019-es évet követően egyébként jelentős visszaesés van a létszámmal kapcsolatos kritikák számában, 2020-ban és 2021-ben csupán egy-egy alkalommal találkoztam ilyen felszólalással, 2022-ben pedig egyel sem. Ahogy a költségvetéssel kapcsolatos kritikáknál is láthattuk, a létszámhiány problémája is a 2023-as évben, a Mi Hazánk képviselőjének hozzászólásaival tért vissza a diskurzusba. A 2023. 05. 02-i ülésen Novák Előd afelől érdeklődött, hogy hogyan kívánják többszörösére növelni a honvédség létszámát, ha közben az oltatlanokat, idősebbeket és a nemzetibb érzelműeket kirúgják,²²³ majd a 2023. 11. 16-i ülésen a katonák számának 2022-ben 40%-os csökkenéséről beszélt, s nehezményezte, hogy – „a propagandával szemben” – valójában létszámleépítés folyik.²²⁴ Szalay-Bobrovniczky Kristóf, abban az évben kinevezett honvédelmi miniszter válaszában azt vetette fel, hogy a képviselő összekeverheti a keretlétszámokat, a költségvetés által lehetővé tett és a feltöltött beosztások számaival, s kijelentette, hogy messze nincs ekkora létszámváltozás a 2022-es évben.²²⁵ Az mondható el tehát, hogy 2019-től kevesebb létszámmal kapcsolatos kritika éri a kormányt, és hogy eleinte egyetértés volt abban, hogy kevés a katona, később azonban elvált a kormány és ellenzék véleménye, s míg az előbbi szerint a terveknek megfelelően haladnak egy nagyobb hadsereg elérése felé, az utóbbi szerint játék megy a számokkal és nagy a hiány a feltöltöttségben.

III.4 Beszerzések

A beszerzésekkel kapcsolatos azon kritikákról, melyek a költségvetéssel kapcsolatosak, tehát melyek egészen a 2018-as évig folyamatosan jelen voltak a diskurzusban, s legfőképp a kis költségvetés miatt elmaradó haditechnikai beszerzéseket firtatták, már beszámoltam. Nem újdonság tehát, hogy a 2015-ös év során a két évvel korábban beígért repülőgéptender lefűjása és a helikoptertender kiírásának elmaradása állt az MSZP-s kritikák középpontjában, valamint az, hogy a következő évi költségvetésben sincs nyoma ezeknek a projektnek.²²⁶ Viszonylag korán azonban, a 2016. 04. 06-os ülésen már megjelent az ellenzék beszerzésekkel kapcsolatos problémáinak másik csoportja, a védelmi és biztonsági célú beszerzésekről szóló T/9786. számú törvényjavaslat kapcsán, amely az MSZP-s Demeter Márta szerint szaporítja a

²²¹ OGY HRB (2019b:26)

²²² OGY HRB (2021c:20)

²²³ OGY HRB (2023a:13)

²²⁴ OGY HRB (2023b:20)

²²⁵ uo. 28

²²⁶ OGY HRB (2015.e:17)

kikapukat, növeli a lehetőségeket a hirdetmény nélküli tárgyalásos eljárások lefolytatására, s csak tovább erősíti az előző évek titkosítással kapcsolatos gyakorlatát,²²⁷ mellyel kapcsolatban a DK-s Vadai Ágnes megjegyezte, hogy az ülést megelőző hetekben egyébként is megnőtt a közbeszerzési törvény hatálya alóli mentesítések és titkosítások száma.²²⁸ Ezután újra a beszerzések anyagi oldala került célkeresztbe, a 2016-os év során a merevszárnyú szállítógépek,²²⁹ valamint az elmaradt helikopterbeszerzés kérdése merült fel ismét.²³⁰ Egy 2017-es ülésen Vadai Ágnes mondta el a véleményét, mely szerint nincsenek valódi beszerzések, csak lovakat és buszokat szereztek be, s bár fontosnak tartja a hadiipari fejlesztéseket, mégis luxusnak véli, hogy 100 Ikarus busz vásárlásával kívánják feléleszteni Széles Gábor cégét.²³¹ Itt tehát már nem csak a beszerzésre költött pénz jelent meg problémaként, hanem az is, hogy mire költötték azt. Az LMP-ssé lett Demeter Márta 2018-as hozzászólásában is hasonló vélemény jelent meg, hiszen presztízsbeszerzéseknek nevezte az Airbusokkal és Businessjetekkel kapcsolatos ügyleteket, egy a költségvetés emeléséről szóló határozati javaslata indoklásában, mely az előzőkkel ellentétben valódi beszerzések lehetőségét ígérte.²³² A 2018. 05. 14-i ülésen mindkét ebbe a csoportba sorolt fontosabb elem megjelent: Vadai Ágnes azt nehezményezte, hogy nem látta a következő évi költségvetésben a helikopterbeszerzésekre fordítandó összeget, valamint arról kérdezte Benkő Tibort, hogy mennyire tartja magára nézve kötelezőnek a választások előtt többszázmilliárdos nagyságrendben, közbeszerzés alóli mentesítés keretében, titkosan lebonyolított beszerzéseket,²³³ melyeket egyébként Demeter Márta is kritizált.²³⁴ A 2018-as évnél maradva érdemes megemlíteni még Vadai Ágnes felszólalását, amelyben arra panaszkodott, hogy a sajtóból kellett megtudniuk, hogy a szerződést már meg is kötötték az Airbusszal 20 helikopterrel kapcsolatban, más egyebet pedig nem lehetett tudni az ügyletről.²³⁵ Demeter Márta szintén ezt nehezményezte, hozzátéve, hogy a költségvetésben ennek a 100 milliárdos összegnek nem volt semmi nyoma.²³⁶ Itt is észrevehető az a váltás, hogy a 2018-as évvel eltűnt a diskurzusból a beszerzéseket hiányoló kritikai elem, s helyette az került előtérbe, hogy ki, miket és mennyire átlátható módon szerzett be. A 2018. 11. 22-i ülésen újra előjött a honvédelmi

²²⁷ OGY HRB (2016b:26)

²²⁸ uo. 27

²²⁹ OGY HRB (2016c:9)

²³⁰ OGY HRB (2016d:18)

²³¹ OGY HRB (2017b:25)

²³² OGY HRB (2018a:31)

²³³ OGY HRB (2018b:11)

²³⁴ uo. 13

²³⁵ OGY HRB (2018c:6)

²³⁶ uo. 7

tárca által beszerzett civil Businessjet esete,²³⁷ majd a 2019-es év elején a beszerzések átláthatatlansága, amelyeket Demeter Márta leírása szerint Maróth Gáspár úgy végzett, hogy arra semmilyen rálátása nem volt a bizottságnak,²³⁸ s később a hűtlenkezelés gyanúját is megemlítette.²³⁹ Egy 2019-es ülésen a jobbikos Varga-Damm Andrea tette fel a kérdést, hogy nem hátrányos-e, hogy a tárca kezéből teljesen kivették a beszerzések ügyét,²⁴⁰ amire Benkő Tibor miniszter válaszában kifejtette, hogy ez nem így van, hiszen a költségvetés a tárcának került biztosításra.²⁴¹ Erre reagálva Harangozó Tamás újra megemlítette a luxusrepülő és utasszállítók honvédségi beszerzését, melyek mögött bizonyítottnak vélte, hogy nem katonák álltak,²⁴² majd újra szólt az információhiányról, s hogy a hírlapokból kellett értesülniük a beszerzésekről.²⁴³ A 2020. 12. 08-i ülésen Vadai Ágnes hozzászólásában kitért arra, hogy véleménye szerint a minisztérium nem azért nem válaszol a kérdéseikre mert nem akart, hanem mert nem tudott, ezért szükséges lenne Korom Ferenc, de még inkább Maróth Gáspár jelenléte a bizottsági üléseken, hogy adekvát válaszokat kaphassanak.²⁴⁴ Később, még szintén a DK-s képviselő ugyanezen ülésen kifejtette, hogy szerinte visszaéltek a közbeszerzés alóli mentesség intézményével, mivel minden konkrétumot nélkülöző előterjesztésekkel álltak a bizottság elé, s így számukra ez az egész rendszer elfogadhatatlan és átláthatatlan.²⁴⁵ Harangozó Tamás (MSZP) szintén a követhetetlen beszerzésekre panaszkodott, melyek miatt egyrészt nem látják az indokokat, másrészt a bizonyítékokat sem arra nézve, hogy megalapozott, szakmai döntések születtek volna, s így az a félelmük támadt, hogy a beszerzések kiszervezésével „az átlagos fideszes pénz és hatalom az, ami koordinálja innentől kezdve a honvédelmi beszerzéseket”.²⁴⁶ Benkő Tibor válaszában elmondta, hogy minden bizottsági ülésen részt vettek az ellenzéki képviselők is, ahol a beszerzéseket megvitatták, ezért azt állítani, hogy semmiről sem tudtak, s hogy titkolózás folyik, számára elképzelhetetlen viselkedés a közvéleménnyel szemben.²⁴⁷ Hogy ebben a kérdésben kinek lehet igaza, nagyon nehezen eldönthető a tényleges indítványok és a hozzájuk tartozó jegyzőkönyvek ismerete nélkül. Elképzelhető, hogy a bizottsági üléseken, az ellenzéki képviselők által leírt nagyon tág és homályos, konkrétumok nélküli indítványokat fogad el sorra a kormánytöbbség, ahogyan az is, hogy az ellenzék más támadási felület híján itt

²³⁷ OGY HRB (2018e:27)

²³⁸ OGY HRB (2019a:17)

²³⁹ uo. 37

²⁴⁰ OGY HRB (2019b:16)

²⁴¹ uo. 19

²⁴² uo. 20

²⁴³ uo. 21

²⁴⁴ OGY HRB (2020:10)

²⁴⁵ uo. 35

²⁴⁶ uo. 16

²⁴⁷ uo. 25

fogalmaz meg kritikát, kihasználva, hogy a hozzáférhetetlen részletek miatt ellenőrizhetetlen az állításuk. Mindenesetre az ellenzéki kommunikációban ez az átláthatóságot, információkat hiányoló kritika maradt a középpontban a 2021-es évben is, illetve, hogy a beszerzéseket kiszervezték az Innovációs és Technológiai Minisztériumhoz (ITM), s így Palkovics miniszter és Maróth államtitkár hozta a döntéseket.²⁴⁸ Vadai Ágnes a 2021. 06. 08-i ülésen az ITM és Maróth Gáspár HM-beszerzések kapcsán betöltött pontos szerepére kérdezett rá,²⁴⁹ amire Palkovics László innovációért és technológiáért felelős miniszter kifejtette, hogy a hadsereg meghatározza, milyen eszközöket kíván beszerezni, a kormánybiztos felderíti a különféle alternatívákat, melyekkel az igény kielégíthető, majd onnantól már az ITM- miniszter dolga, hogy a kormány elé vigye az ügyet, hogy az adott eszközt egyáltalán érdemes lenne-e hazai gyártásban előállítani²⁵⁰ – szerinte tehát tiszta és érthető, kinek mi a dolga. A 2022-es év folyamán nem esett szó beszerzésekről kapcsolatos kritikákról, a 2023-as évben is egyedül a jobbkios Lukács György szólalt fel a korábbi beszerzések kapcsán, melyekben szerinte a politikai racionalitás diktált,²⁵¹ majd Novák Előd (Mi Hazánk) kritizált egy több milliárd forintos beszerzést, melyet tízszeres áron szereztünk be egy külföldi vállalatától, pedig magyar cég is képes lett volna legyártani, ráadásul olcsóbban.²⁵² Itt újra felmerül, hogy a konkrétumok hozzáférhetetlensége mindkét fél számára visszaélésre ad lehetőséget.

III.5 Az átláthatóság és együttműködés hiánya

A beszerzéseket és a hadsereg létszámát illetően már esett néhány szó az átláthatósági problémákról, de nem csak ezeken a területeken volt ez jellemző. Az utolsó kategóriában tehát azon kritikákat gyűjtöttem össze, ahol az ellenzéki képviselők azt sérelmezték, ha valami nem eléggé volt áttekinthető, nem kaptak róla elég információt, vagy ha a kormány őket megkerülve, a szabályokat kijátszva hozott döntést, illetve, ha véleményük szerint a bizottság ellenőrző funkciói sérültek.

A már többször említett helikopterbeszerzéssel kapcsolatban 2015. 02. 16-án jegyezte meg Harangozó Tamás és Vadai Ágnes, hogy a honvédelmi miniszter igazán ellátogathatna a bizottsághoz, hogy beszámoljon az üggyel összefüggő kérdésekről.²⁵³ Vadai az egy héttel későbbi ülésen is megjegyezte, hogy szükségét érzi annak, hogy a témában, ahogy az Iszlám

²⁴⁸ OGY HRB (2021a:15)

²⁴⁹ OGY HRB (2021b:16)

²⁵⁰ uo. 16-17

²⁵¹ OGY HRB (2023a:20-21)

²⁵² OGY HRB (2023b:22)

²⁵³ OGY HRB (2015a:6)

Állam elleni fellépéssel kapcsolatban is érdemi információhoz jusson a bizottság.²⁵⁴ Ez a téma egyébként 2015. 04. 08-án ismét felmerült, akkor Harangozó Tamás szóvá tette, hogy szerinte a bizottság tagjai úgy fognak szavazni, hogy egyébként fogalmuk sincs arról, hova, hány embert és mennyi pénzért küldenek, s mi lesz ott a feladatuk.²⁵⁵ Később, de ugyanezen ülésen az MSZP képviselője pedig azt nehezményezte, hogy bizonyos anyagokat az ülés előtt fél órával kapnak csak meg, melyeket így alig van idejük átfutni.²⁵⁶ A következő téma, ami nagyobb vitákhoz vezetett, a 2015-ös migrációs válság volt, mely kapcsán a szeptember 1-i ülésen Harangozó Tamás és Molnár Zsolt is diktátumnak nevezte azt, ahogy a kormány a migránsok ügyét kezelte, s hiányolták a párbeszédet, melyre Molnár szerint az MSZP nyitott lett volna.²⁵⁷ Az egy héttel későbbi ülésen Demeter Márta is jelezte, hogy jó lenne, ha elkezdődne az érdemi párbeszéd, mert arra az elmúlt 5 évben nem volt példa.²⁵⁸ Az ellenzéki képviselők fő problémája az volt, hogy véleményük szerint az Alaptörvény rendelkezik arról, hogy mikor lehet bevetni a hadsereget fegyverhasználati joggal, s ezt a kormány egy sima többségi törvénnyel módosította – tudhattuk meg Vadai Ágnes felszólalásából.²⁵⁹ Harangozó Tamás szerint is alkotmányellenes lépés volt,²⁶⁰ s egyetértett az Együtt képviselője, Szelényi Zsuzsanna²⁶¹ is, de még a hadsereg határon való bevetését indokoltnak tartó Mirkóczki Ádám szerint sem kellett volna megspórolni az Alaptörvény módosítását.²⁶² Vadai Ágnes a szeptember 9-i ülésen alkotmányos bizonytalanságnak nevezte a helyzetet, melybe a kormány sodorta a Honvédséget, s mely veszélyezteteti alapvető feladatának ellátásában, ami Magyarország területi integritásának és szuverenitásának védelme.²⁶³ Novák Előd 2016. 02. 23-án, még a Jobbik színeiben az ötpárti egyeztetést hiányát nehezményezte, ami annak ellenére sem jött létre, hogy arra korábban ígéretet kaptak a tartalékos rendszer megreformálásának kapcsán is.²⁶⁴ Emellett arról is beszámolt, hogy írásos kérdéseire a honvédelmi miniszter nem volt hajlandó válaszolni.²⁶⁵ A 2016. 11. 15-i ülésen Harangozó Tamás hívta fel a figyelmet egy általa problémásnak tartott törvényjavaslatra,²⁶⁶ mely szerinte össze nem függő tárgyköröket tartalmaz, ami a jogalkotási

²⁵⁴ OGY HRB (2015b:11)

²⁵⁵ OGY HRB (2015c: 24)

²⁵⁶ uo. 55

²⁵⁷ OGY HRB (2015f:27 és 32)

²⁵⁸ OGY HRB (2015g:25)

²⁵⁹ OGY HRB (2015h:17)

²⁶⁰ uo. 5

²⁶¹ uo. 11

²⁶² uo. 8

²⁶³ OGY HRB (2015h:8)

²⁶⁴ OGY HRB (2016a:35)

²⁶⁵ uo. 34

²⁶⁶ Egyes törvények honvédelmi kérdésekkel összefüggő módosításáról szóló T/12695. számú törvényjavaslat

törvény szerint nem helyes.²⁶⁷ Szintén az MSZP képviselője tette szóvá 2017-ben, hogy a közbeszerzések alóli mentességgel beszerzett eszközökről még egyetlen beszámolóval sem találkoztak, pedig a minisztériumnak el kel tudnia számolni azon eszközökkel, melyekre a mentességek kérték.²⁶⁸ A következő témakör, mely nagy figyelmet kapott az ellenzék körében, a már említett, 2018-ban bekövetkezett strukturális átalakítás, az Összhaderőnemi Parancsnokság és a Vezérkar összevonásával. Demeter Márta 2018. 11. 22-én ennek kapcsán elmondta, hogy bár maga az összevonás, valamint az integrált minisztérium megbontása nem lenne ördögtől való, de bizonyos garanciák hiánya, valamint az a tény, hogy a minisztériumot feltöltik katonákkal, a civil kontroll csökkenésével jár és rendkívül veszélyes.²⁶⁹ Itt érdemes visszaemlékeznünk, hogy 2018-ban lett Honvédelmi Miniszter Benkő Tibor, aki a rendszerváltás óta az első, aki a hadseregből került a tárca élére. Egy későbbi ülésen az LMP-s képviselőnő folytatta gondolatmenetét, mely szerint a civil kontroll leépítése vagy oda fog vezetni, hogy a hadsereg önjáróvá válik, s nem hajtja végre a politika utasításait, vagy pedig a kormányzat válik képessé a hadsereget pártpolitikai érdekeinek megfelelően felhasználni.²⁷⁰ Harangozó Tamás már a 2019. 06. 18-i ülésen felhívta a figyelmet arra a határozati javaslatra,²⁷¹ mely kivette az Országgyűlés kezéből azt a jogot, hogy beleszóljon a hadsereg strukturális felépítésébe, azaz abba, hogy a tiszti, altiszti, legénységi állományt milyen arányban kell meghatározni.²⁷² A határozati javaslat részletes vitája a 2019. 06. 26-i ülésen került napirendre, itt a jobbkios Varga-Damm Andrea kifejtette, hogy véleménye szerint a javaslat alkotmányellenes,²⁷³ és azt is nehezményezte, hogy 2010 óta a jogalkotásban gyakori, hogy bizonyos szavaknak teljesen új jelentést kívánnak adni, ellehetetlenítve így a közös előrehaladást.²⁷⁴ Vadai Ágnes a honvédelmi tárca és a bizottság közötti viszony megromlásáról beszélt, majd azt mondta, hogy a jogokat folyamatosan vonják el az Országgyűléstől, s bár hozzátette, hogy a bizottság szinte sosem módosította a hadsereg belső arányait, annak kapcsán mindig volt lehetőség a tárca és a bizottság közötti egyeztetésre.²⁷⁵ A párbeszéd efféle visszaszorulását azért is tartotta fontosnak kiemelni, mert elmondása szerint a tárca és a bizottság egyes tagjainak együttműködése eddig sem volt gördülékeny.²⁷⁶ Újdonság ezekhez

²⁶⁷ OGY HRB (2016f:11)

²⁶⁸ OGY HRB (2017a:20)

²⁶⁹ OGY HRB (2018e:35)

²⁷⁰ OGY HRB (2019a:16)

²⁷¹ A Magyar Honvédségnél rendszeresíthető beosztások számáról szóló H/6454. számú határozati javaslat

²⁷² OGY HRB (2019b:22)

²⁷³ OGY HRB (2019c:18)

²⁷⁴ uo. 23

²⁷⁵ uo. 19

²⁷⁶ uo. 19

képest már csak a 2023-as évben következett be, mikor a május 2-i ülésen Novák Előd, a Mi Hazánk képviselője azt nehezményezte, hogy a kormány folytatja a titkolózást, és a bizottság tagjai sem tudhatják meg Ruszin-Szendi Romulusz vezérkari főnök leváltásának valódi okát,²⁷⁷ mely szerint azzal függhetett össze, hogy az idősebb katonák elbocsájtását vonakodva, nem elég gyorsan hajtotta végre.²⁷⁸ Ezen felül azt is szóvá tette, hogy a bizottság nem kapott felvilágosítást sem az orosz-ukrán háború, sem más fontos kérdések kapcsán.²⁷⁹

IV. Összegzés

Dolgozatom utolsó fejezetében szeretném összefoglalni az eddigieket, és egyben megválaszolni a kutatási kérdéseket is. Elsőként a legegyszerűbb kérdéssel kezdem, tehát azzal, hogy szükség volt-e a haderő reformjára? A szakirodalomból megtudhattuk, hogy a rendszerváltás óta tartó trendek miatt a 2010-es évek elejére nagyon rossz állapotba került a Magyar Honvédség.²⁸⁰ A hosszan tartó alulfinanszírozottság miatt mind a létszámát tekintve,²⁸¹ mind pedig a technikai eszközök terén súlyos gondok voltak.²⁸² Ezzel párhuzamosan a nemzetközi biztonsági helyzet is egyre romlott. E folyamat első, nagyobb változást hozó eseménye a Krím 2014-es orosz annexiója, melyeket később a migrációs válság, a Covid-19 és az orosz-ukrán háború követett.²⁸³ Ezzel összefüggésben érdemes megemlíteni a NATO-tagságunkból fakadó kötelezettségeinket is, melyek szintén a hadsereg reformjára ösztönözték a kormányt.²⁸⁴ A bizottsági jegyzőkönyvekből láthattuk, hogy a vizsgált időszakban végig konszenzus volt azt illetően, hogy a haderő reformokra szorul. Az ellenzék azonnal hozzálátott volna, míg a kormány arra tett ígéretet, hogy akkor kezdi a reformoknak, amikor azt az ország gazdasági helyzete lehetővé teszi.²⁸⁵ A kérdésre tehát a válasz egyértelműen igen, mind külső, mind belső okok miatt szükség volt a reformokra már azok elkezdése előtt is, melyben a kormány és az ellenzék képviselői egyetértettek. Vegyük tehát sorra a hadsereg reformjának főbb elemeit, s lássuk, mennyire tekinthető azok fogadtatása is konszenzusosnak. Eredményeimet először egy táblázatba foglalva mutatom be, majd következik a szöveges értékelő rész, melyben a kutatási kérdéseket is megválaszolom.

²⁷⁷ OGY HRB (2023a:12)

²⁷⁸ uo. 13

²⁷⁹ uo. 16-17

²⁸⁰ 4. ábra

²⁸¹ Benkő (2023a:8)

²⁸² uo. 9

²⁸³ uo. 4

²⁸⁴ uo. 5

²⁸⁵ uo. 9-10

7. ábra: A hadseregreform egyes elemeinek értékelése

Vizsgált elem	Kormány eredményei	kritika, nehézségek	Értékelés
Védelmi költségvetés	2015-től folyamatos növekedés	2015-ig megszorítások	Sikeresnek mondható a kormány, az elért eredményeket fent is kell tartani.
	2024-es cél elérése 2023-ra	később túl lassú növelés	
	NATO előírásnak megfelelő arányok	2018-tól megszűnik a kritika	
Beszerzések	csúcstechnika a katonai igények szerint	2018-ig csak ígérek	Valós technikai megújulás, világos célok, de az átláthatatlanság miatt korrupció lehetősége, támadási felület az ellenzék számára.
	hadiipari célokkal való összhang	nincs koncepció, nincs valós program	
	NATO vállalások	átláthatóság hiánya	
Hadiipar	HM gazd. szervezeteinek felélesztése	átláthatóság hiánya, korrupció	A folyamat beindult, az akarat és a kitűzött célok adottak, de túl korai eredményt hirdetni. Az átláthatóság hiánya itt is probléma, és kérdés hogy a nagy állami beszerzések után piacképes lesz-e a hadiipar.
	külföldi beruházások, vegyesvállalatok	innovációs környezet hiányosságai	
	körvonalazódó célok, koncepció		
Hadsereg növelése	Keretlétszám folyamatos növelése	nem elegendő illetmény	Vannak egyértelmű eredmények, de a folyamat lassabb a vártnál. Vagy további illetményfejlesztésre van szükség, vagy csak több időre a népszerűsítési kampány beéréséhez.
	Tartalékos rendszer beindítása	a folyamat lassabb a vártnál	
	Illetményfejlesztés + életpálya-modell	ismeretlen feltöltöttségi adatok	
	népszerűsítési kampány		

Forrás: Saját szerkesztés

Elsőként a védelmi költségvetés alakulását szeretném értékelni, hiszen enélkül nehezen képzelhetőek el a haditechnikai beszerzések, a hadiipari fejlesztések, vagy akár a hadsereg létszámának emelése. A 2015-ös évtől kezdődően évről-évre sikerült növelni Magyarország védelmi költségvetését, ahogyan azt az 1. ábrán is láthatjuk. Bár a program korábbi szakaszaiban a szakértőknek sem volt világos, hogy elérjük-e a 2024-re kitűzött 2%-os célt,²⁸⁶ az végül már 2023-ra sikerült.²⁸⁷ Ahogyan azt a jegyzőkönyvekből láthattuk, az ellenzék egészen a 2018. 07. 04-ei ülésig bezárólag gyakran kritizálta a kormányt az alacsony költségvetés miatt. 2015-ig az alulfinanszírozottság, a megszorítások miatt szólaltak fel leginkább a képviselők, később pedig a lassú emelkedést tették szóvá, mely megfelel az előbb említett, szakirodalomban talált értékeléseknek.²⁸⁸ A korai ellenzéki kritika tehát jogosnak tekinthető, a 2018-as évet követően azonban eltűnt a diskurzusból. A katonáknak járó juttatásokat ugyan továbbra is kevésnek találták a kormánnyal szemben álló képviselők, és többször bírálták, hogy mire és hogyan költenek, de úgy tűnik, a védelmi költségvetés nagyságával kapcsolatban nem fogalmaznak meg újabb kritikákat. A 2024-es cél elérése, a NATO-előírásoknak megfelelő költségarányok²⁸⁹ és az ellenzéki narratíva megváltozása alapján, összességében sikeresnek értékelhető a kormány védelmi költségvetéssel kapcsolatos tevékenysége, de a Mi Hazánk képviselője annak fontosságára is felhívta a figyelmet a 2023-as évben, hogy ezt a szintet hosszabb ideig fent is kell tartani.²⁹⁰

²⁸⁶ Csiki Varga (2019:83)

²⁸⁷ Csiki Varga (2023:4)

²⁸⁸ Csiki Varga (2019:83)

²⁸⁹ Budavári (2019: 144)

²⁹⁰ OGY HRB (2023b:24)

A technikai beszerzéseket hiányoló ellenzéki kritika a korai években szintén jogosnak tekinthető, az új eszközök beszerzése csak a 2018-as évben kezdődött meg. Azóta azonban a diskurzus is megváltozott, s elmondható, hogy valódi csúcstechnikát képviselő eszközök érkeztek-érkeznek.²⁹¹ A koncepciót hiányát sugalmazó ellenzéki kritika, mely szerint nem is létezik a program,²⁹² vagy hogy „mindent is fejlesztünk egy időben”²⁹³ alaptalannak bizonyult. A beszerzések a honvédség igényei szerint,²⁹⁴ NATO felé vállalt közepes és nehéz dandárok²⁹⁵ felállításának célját követve zajlik, összhangban a hadiipar újjáélesztésével kapcsolatos kormányzati célokkal.²⁹⁶ Eleinte ugyan szinte kizárólag külföldi cégektől tudott vásárolni a kormányzat,²⁹⁷ később ebben a külföldi beruházásoknak és vegyesvállalatoknak köszönhetően megindult a változás. Ezzel függ össze az is, hogy a kormány kiszervezte a honvédelmi tárca alól a beszerzéseket,²⁹⁸ hiszen azoknak már nem csak a hadsereg igényeinek kellett megfelelniük.²⁹⁹ Ez azonban átláthatatlanná, s egyben gyanússá is tette a beszerzési folyamatokat az ellenzék számára,³⁰⁰ amit az egyre gyakoribb közbeszerzési eljárás alóli mentességet élvező ügyletek tovább fokoztak.³⁰¹ Így tehát elmondható ugyan, hogy a kormány egy valódi technikai megújulást hozó beszerzési folyamatot kezdett el, mely jól illeszkedik a hadiipar újjáépítését célzó terveibe is, azonban a túlzott titkolózás a kormányoldalon visszaélésekre adhat lehetőségeket, az ellenzéknek pedig támadási felületet biztosít.

A kormány hadiiparral kapcsolatos célkitűzéseinél szintén ez okozza a legnagyobb problémát, az ellenzék itt is gyakran sejt gyanús ügyleteket a háttérben.³⁰² Ezt leszámítva azonban érezhető az előrelépés, a kormány felélesztette a HM gazdasági szervezeteit,³⁰³ valamint érkeztek az országba külföldi beruházások, és vegyesvállalatokat is létrehozta a kormány asszisztálásával.³⁰⁴ Bár a Védelmi Ipari Stratégia nevű dokumentum titkos, lehet következtetni a hadiipar újjáélesztésével kapcsolatos irányvonalakra, ahogy felismerhetjük a kialakuló klasztereket, és az üzleti partnerek kiválasztása kapcsán mutatkozó tudatosságot is.³⁰⁵ A korábbi

²⁹¹ Váradi (2021: 20)

²⁹² OGY HRB (2018c:8)

²⁹³ OGY HRB (2017b:22)

²⁹⁴ OGY HRB (2021b:16-17)

²⁹⁵ Budavári (2020: 126)

²⁹⁶ Gallai-Gyuriss (2022: 325)

²⁹⁷ Budavári (2019:144-145)

²⁹⁸ Benkő (2023 a:14)

²⁹⁹ OGY HRB (2021b:16-17)

³⁰⁰ OGY HRB (2020:16)

³⁰¹ uo. 35

³⁰² OGY HRB (2021b:28)

³⁰³ Budavári (2019: 155-156)

³⁰⁴ Gallai-Gyuriss (2022: 325)

³⁰⁵ uo. 319

évek szakirodalma nem tudott beszámolni áttörő sikerekről,³⁰⁶ illetve az exportképes hadiiparhoz szükséges innovációs környezet az újabb szakértői vélemények szerint sem kielégítő Magyarországon,³⁰⁷ de pont ezen igyekszek változtatni a kormány a külföldi know-how megvásárlásával,³⁰⁸ és a befektetések számára vonzó környezet létrehozásával.³⁰⁹ A folyamat beindult tehát, a koncepció és a kormányzati akarat adott, de korai lenne még állást foglalni a hadiipari újjáépítés sikerességét illetően.

A haderő létszámnövelésének folyamata szintén nehezen megítélhető, aminek fő oka a valós adatok hozzáférhetetlensége. Úgy tűnik, hogy az életpályamodell bevezetése, a honvédséget népszerűsítő kampány, vagy a jelentősnek mondható folyamatos illetményfejlesztés³¹⁰ ellenére is a feltöltés lassabban halad az elvártnál, hiszen az eredetileg 2026-ra kitűzött célok elérését 2028-ra halasztotta a kormány.³¹¹ Így itt jogosnak tekinthető az ellenzéki kritika, s további illetményfejlesztésre lehet szükség a cél eléréséhez. A kormány a tartalékos rendszert megalkotta, melyben a területi elven működő tartalékos rendszer valódi változást is hozott,³¹² de a folyamat itt is lassabban zajlik az elvártnál, a kadét-rendszer sikerére pedig nem találtam megbízható, egyértelmű adatokat.³¹³

³⁰⁶ Budavári (2019: 155-156)

³⁰⁷ Budavári-Taksás-Hegedűs (2022:132)

³⁰⁸ Budavári (2020: 129)

³⁰⁹ Gallai-Gyuriss (2022: 325)

³¹⁰ 5. ábra

³¹¹ Gallai-Gyuriss (2022: 316)

³¹² Benkő (2023 c: 11)

³¹³ Ahogy azt a 17. oldalon kifejtettem, a hivatalos oldalon talált adatok biztatóak, de azokat külső forrásból nem tudtam megerősíteni, és nem világos, hogy hány intézményben folyik aktív képzés

Irodalomjegyzék

- Benkő Tibor ny. vezérezredes (2023 a): A SIKERES HADERŐFEJLESZTÉS ZÁLOGA (1.)
In Honvédségi Szemle 151. ÉVFOLYAM 2023/1. SZÁM 3-15. oldal
- Benkő Tibor ny. vezérezredes (2023 b): A SIKERES HADERŐFEJLESZTÉS ZÁLOGA (2.)
In Honvédségi Szemle 151. ÉVFOLYAM 2023/2., 3–16. oldal
- Benkő Tibor ny. vezérezredes (2023 c): A SIKERES HADERŐFEJLESZTÉS ZÁLOGA (3.)
In Honvédségi Szemle 151. ÉVFOLYAM 2023/3., 3–16. oldal
- Budavári Krisztina (2019): A Zrínyi 2026 program. Korlátozott lehetőségek a magyar védelmi ipar fejlesztésére. In Hadtudomány 29. évf. 3. sz. / 2019. 142-159. oldal
- Budavári Krisztina (2020): A magyar védelmi ipar helyzete és fejlődési lehetőségei. Magyar Hadtudományi Társaság (MHTT), 2020
- Budavári Krisztina-Taksás Balázs-Hegedűs Ernő (2022): A magyar védelmi ipar innovációs környezetének vizsgálata In HADTUDOMÁNY 2022/1. 113-134. oldal
- Bodó Szabolcs alezredes (2022): EGY ÚJ SZOLGÁLATI FORMA: AZ ÖNKÉNTES KATONAI SZOLGÁLAT In Honvédségi Szemle 2022/6., 46–59. oldal
- Csiki Varga Tamás (2019) A magyar védelmi kiadások trendjei, 2004–2019 In Nemzet és Biztonság 2019/1. szám | 76–86. oldal
- Csiki Varga Tamás (2023): A honvédelmi ágazat 2023-as rekord költségvetése és a NATO-kötelezettségek teljesítése. Stratégiai Védelmi Kutatóintézet ELEMZÉSEK 2023/1.
- Debrecen nap.hu (2022) <https://www.debrecen nap.hu/orszag/2022/12/22/igy-fenyezi-magat-a-penzunkbol-a-magyar-honvedseg-hadhazy/> (2024.02.25)
- Deák András György – Felméry Zoltán (2023): Biztonságpercepció a kelet-közép-európai régió országaiban. Egy komparatív vizsgálat elsődleges tanulságai. Stratégiai Védelmi Kutatóintézet ELEMZÉSEK, 2023/16.
- Ec.europa.eu (2023) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_23_3683 (2024.03.12)
- EDELMAN ANNAMÁRIA – GALLAI SÁNDOR – HORVÁTH ÁRON – LUKÁCS KRISZTIÁN MÁTÉ (2023): Folytonosság a parlamentben, változások a végrehajtó hatalomban In A LEGNEHEZEBB ÉV? MAGYAR POLITIKA, 2022 MCC Press, Budapest 2023 Szerk.: Gallai Sándor 53-114. oldal
- Gallai Sándor – Gyuriss Dániel (2023): Védelempolitika az orosz-ukrán háború árnyékában. In A LEGNEHEZEBB ÉV? MAGYAR POLITIKA, 2022 MCC Press, Budapest 2023 Szerk.: Gallai Sándor 309-338. oldal
- Hirado.hu (2012) <https://hirado.hu/2012/02/26/hende-ellensegeink-is-tisztaban-vannak-helikoptere/> (2024.03.12)
- Hirado.hu (2023) <https://hirado.hu/belfold/cikk/2023/01/13/orban-viktor-beleptunk-a-veszelyek-koraba> (2024.02.25)

Honvedelem.hu (2020) <https://honvedelem.hu/a-magyar-honvedseg-parancsnoksaga.html> (2024.03.08)

Honvedelem.hu (2022) <https://honvedelem.hu/alakulat/magyar-honvedseg-haderommodernizacios-es-transzformacios-parancsnoksag.html> (2024.03.08)

Honvedelem.hu (2024) <https://honvedelem.hu/hirek/ujabb-harom-iskola-lepett-be-a-honved-kadet-programba.html> (2024.03.24)

Hvg.hu (2015) https://hvg.hu/itthon/20150907_Lemondott_Hende_Csaba_honvedelmi_miniszte (2024.03.21)

Index.hu (2018) https://index.hu/belfold/2018/04/27/benko_tibor_portre/ (2024.03.24)

Index.hu (2024) <https://index.hu/belfold/2024/03/01/honvedseg-szalay-bobrovniczky-kristof-honvedelmi-miniszterium-beremeles/> (2024.03.10)

Kormany.hu (2022) <https://kormany.hu/hirek/tamogattak-szalay-bobrovniczky-kristof-honvedelmi-miniszteri-kinevezeset-a-szakbizottsagok> (2024.03.24)

Kormany.hu (2024) <https://kormany.hu/beszedekek-interjuk/miniszterelnok/orban-viktor-beszede-a-magyar-kereskedelmi-es-iparkamara-gazdasagi-evnyito-esemenyen-2024> (2024.03.24)

Magyarnemzet.hu (2020) <https://magyarnemzet.hu/belfold/2020/10/benko-tibor-politikai-lozung-hogy-a-civil-kontroll-megszunt> (2024.03.30)

Magyarnemzet.hu (2022) <https://magyarnemzet.hu/belfold/2022/12/ismet-letrejott-a-honved-vezerkar> (2024.03.09)

Magyarnemzet.hu (2023) <https://magyarne megemlékezni a két brazil gyártmányú mzet.hu/belfold/2023/12/elkeszult-az-elso-magyarorszagon-gyartott-lynx> (2024.03.09)

Mandiner.hu (2024) https://mandiner.hu/belfold/2024/02/fontos-valtozas-tortent-orban-viktor-kornyezeteben?utm_source=facebook_boost&utm_medium=social&utm_campaign=mandiner&fbclid=IwAR2IluxSusnodeuxNUrIk7DpCSyhb3bgncI7W28YE8OEjuyCx4KIy-MAhs (2024.03.12)

Marsai (2023) Egy lehetséges európai nagystratégia és az afrikai illegális migráció mint annak földrajzi kijelölője In Nemzet és Biztonság 2023/1. szám | 87–100.

Nato.int (2024) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm (2024.02.25)

Nepszava.hu (2018) https://nepszava.hu/1161415_a-hazafias-neveles-pedellusa-lesz-simicsko (2024.03.08)

Novekedes.hu (2022): Nőni fog a honvédség létszáma és fejlődik a légvédelem –Mire számíthatunk az új honvédelmi miniszter szavai alapján?
<https://novekedes.hu/elemezsek/noni-fog-a-honvedseg-letszama-es-fejlodik-a-legvedelem-mire-szamithatunk-az-uj-honvedelmi-miniszter-szavai-alapjan> (2024.03.21)

Origo.hu (2015) <https://www.origo.hu/itthon/2015/09/hende-csaba-honvedelem-lemondas> (2024.03.08)

Parlament.hu (é.n. b) <https://www.parlament.hu/web/guest/bizottsagok-elozo-ciklusbeli-adatai> (2024.02.26)

Parlament.hu (é.n. b) https://www.parlament.hu/web/guest/tisztsegviselok-keresese?p_p_id=hu_parlament cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_auth=jfNp4hkw&_hu_parlament cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcplsql%2Fogy_kpv.kepv_adat%3Fp_azon%3Ds011 (2024.03.08)

RTL.hu (2023) <https://rtl.hu/gazdasag/2023/12/23/elkeszult-az-elso-magyarorszagon-gyartott-lynx> (2024.03.12)

Szenes Zoltán (2014): Új bor a régi palackban? A walesi NATO-csúcs. In Hadtudomány XXIV. évfolyam 3-4. szám, 3-21. oldal

Tálas Péter (2014): Negyedszázad magyar haderőreformkísérleteinek vizsgálódási kereteiről In: Tálas Péter – Csiki Tamás (szerk.): Magyar Biztonságpolitika, 1989–2014. Tanulmányok. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2014. 9-22 oldal

Várad Gréta Vanessza (2021): A Magyar Honvédség haderőfejlesztési programjának 2020. évi törekvése In Hadtudományi Szemle 14. évfolyam (2021) 4. szám 17–27. <https://real.mtak.hu/138052/> (2024.03.07)

Vg.hu (2023): <https://www.vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2023/06/magyarorszag-egyedulikent-lephet-feljobb-az-eu-innovacios-rangsoraban> (2024.03.20)

Dokumentumjegyzék

2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről (2012.IV.19)

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200036.tv> (2024.02.25)

1298/2017. (VI. 2.) Korm. határozat a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program megvalósításáról

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A17H1298.KOR&txtreferer=00000001.TXT>
(2024.03.07)

2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről Hvt. (új) - 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye (jogtar.hu) (2024.03.23)

2024. évi II. törvény egyes közszolgálatokkal kapcsolatos törvények módosításáról* Magyar Közlöny 2024. évi 28. szám 1520-1523. oldal

file:///C:/Users/Felhaszn%C3%A1l%C3%B3/Downloads/MK_24_028.pdf (2024.03.24)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2014a): Jegyzőkönyv a 2014. október 29-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1410291.pdf> (2024.03.14)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2014b): Jegyzőkönyv a 2014. november 26-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1411261.pdf> (2024.03.14)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2014c): Jegyzőkönyv a 2014. december 2-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1412021.pdf> (2024.03.15)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015a): Jegyzőkönyv a 2015. február 16-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1502161.pdf> (2024.03.30)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015b): Jegyzőkönyv a 2015. február 23-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1502231.pdf> (2024.03.30)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015c): Jegyzőkönyv a 2015. április 8-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1504081.pdf> (2024.03.16)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015d): Jegyzőkönyv a 2015. június 2-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1506021.pdf> (2024.03.14)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015e): Jegyzőkönyv a 2015. június 4-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1506041.pdf> (2024.03.14)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015f): Jegyzőkönyv a 2015. szeptember 1-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1509011.pdf> (2024.03.30)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015g): Jegyzőkönyv a 2015. szeptember 8-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1509081.pdf> (2024.03.14)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015h): Jegyzőkönyv a 2015. szeptember 9-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1509091.pdf> (2024.03.30)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015i): Jegyzőkönyv a 2015. november 11-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1511111.pdf> (2024.03.14)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015j): Jegyzőkönyv a 2015. november 24-én megtartott ülésről Jegyzőkönyv

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1511241.pdf> (2024.03.14)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2015k): Jegyzőkönyv a 2015. december 9-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1512091.pdf> (2024.03.30)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2016a): Jegyzőkönyv a 2016. február 23-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1602231.pdf> (2024.03.30)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2016b): Jegyzőkönyv a 2016. április 6-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1604061.pdf> (2024.03.17)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2016c): Jegyzőkönyv a 2016. június 3-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1606032.pdf> (2024.03.17)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2016d): Jegyzőkönyv a 2016. szeptember 22-én megtartott

ülésről <https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1609221.pdf>
(2024.03.17)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2016e): Jegyzőkönyv a 2016. október 19-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1610191.pdf> (2024.03.16)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2016f): Jegyzőkönyv a 2016. november 15-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1611151.pdf> (2024.03.30)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2016g): Jegyzőkönyv a 2016. november 29-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1611291.pdf> (2024.03.16)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2017a): Jegyzőkönyv a 2017. március 1-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1703011.pdf> (2024.03.30)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2017b): Jegyzőkönyv a 2017. december 6-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1712061.pdf> (2024.03.17)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2017c): Jegyzőkönyv a 2017. december 6-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1712061.pdf> (2024.03.17)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2018a): Jegyzőkönyv a 2018. március 5-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/HOB/1803051.pdf> (2024.03.14)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2018b): Jegyzőkönyv a 2018. május 14-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/1805141.pdf> (2024.03.17)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2018c): Jegyzőkönyv a 2018. július 4-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/1807041.pdf> (2024.03.15)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2018d): Jegyzőkönyv a 2018. október 25-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/1810251.pdf> (2024.03.16)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2018e): Jegyzőkönyv a 2018. november 22-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/1811221.pdf> (2024.03.17)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2019a): Jegyzőkönyv a 2019. január 9-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/1901091.pdf> (224.03.15)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2019b): Jegyzőkönyv a 2019. június 18-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/1906181.pdf> (2024.03.15)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2019c): Jegyzőkönyv a 2019. június 26-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/1906261.pdf> (2024.03.15)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2020): Jegyzőkönyv a 2020. december 8-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/2012081.pdf> (2024.03.18)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2021a): Jegyzőkönyv a 2021. június 1-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/2106011.pdf> (2024.03.15)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2021b): Jegyzőkönyv a 2021. június 8-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/2106081.pdf> (2024.03.30)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2021c): Jegyzőkönyv a 2021. október 14-én megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizjkv41/HOB/2110141.pdf> (2024.03.30)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2023a): Jegyzőkönyv a 2023. május 2-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz42/bizjkv42/HOB/2305021.pdf> (2024.03.15)

Országgyűlés Honvédelmi és rendészeti bizottság (2023b): Jegyzőkönyv a 2023. november 16-án megtartott ülésről

<https://www.parlament.hu/documents/static/biz42/bizjkv42/HOB/2311161.pdf> (2024.03.15)

NATO Press Release (2021) Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021)

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/210611-pr-2021-094-en.pdf (2024.02.25)

NATO Press Release (2023) Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2023)

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230707-def-exp-2023-en.pdf (2024.02.25)

Simicskó István (2015): Válasz a K/6169. számú, „A HADIK Terv végrehajtásáról” című írásbeli kérdésre, parlament.hu; <https://www.parlament.hu/irom40/06169/06169-0001.pdf> (2024. 03. 05.).

Wales Summit Declaration (2014)

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (2024.02.25)

Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderő-fejlesztési Program (2017). Zrínyi Kiadó (online), Budapest, 2017.

https://web.archive.org/web/20180306144605/https://honvedelem.hu/files/files/108409/zrinyi_2026_190_190_7.pdf (2024.03.07)